

VIDOR Ferenc: Szociológiai vizsgálat az Építésügyi Minisztérium kutató apparátusában. Bp. 1965, EM-EDOK. 67 p. /Az EM. Kutatási Koordinációs Irodájának tudományos közleményei 3./

A műszaki könyvtárosok érdeklődésére számot tarthat minden olyan felmérés, amely a felhasználók tájékozódásáról, tájékozottságáról szolgáltat adatokat. Az EM KKI által végzett felmérés egyik szempontja a kutatók tájékozottságának, nyelvtudásának vizsgálata volt. A felmérésre szolgáló kérdőív többek között a következő kérdéseket tette fel: A műszaki tájékozódás milyen forrásait veszi igénybe; milyen idegen nyelven olvas szakirodalmat; megfelelően tájékozottnak érzi-e magát szakterületén.

A kérdésekre adott válaszokból megállapítható, hogy a kutatók tájékozottsági színvonala nem megfelelő. Saját véleményük szerint is 28 %-uk tájékozatlan, vagy hiányosan tájékozott; magas a kutató apparátusban az idegen nyelven egyáltalán nem tudók vagy csak egyetlen idegen nyelvet ismerők száma.

Kár, hogy a tájékozottság, illetve a tájékozódás vizsgálata során nem vették figyelembe az 1962-ben végzett OMPB felmérés adatait, ill. módszertani eredményeit, továbbá azokat a felméréseket és a szakirodalomban megtalálható módszertani eredményeket, amelyeket a felmérés során is alkalmazhattak volna.

/Gy.P./

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

1

001.815

Tudományos szakkönyvek indexelése. - /The indexing of scientific books/ - HOLMSTROM, E.J. - Indexer, 4.k. 4.sz. 1965. p. 123-131.

A szépirodalmi művekkel szemben a tudományos művek olvasásakor nem az olvasás a cél, hanem egyes adatok megtalálásának a lehetősége. Ez a felismerés szabja meg a tudományos szakkönyvek indexelésének a technikáját, amely sokban eltér az egyéb könyvekétől. A szakkönyvekben igen hasznos az irodalmi hivatkozásokat is beépíteni az indexbe. A kronológia szerint szerkesztett szakkönyvek indexét betűrend helyett helyesebb időrend szerint összeállítani. A tematikailag tagolt szakkönyvek indexében célszerű a tárgyszavakat bokrosítani. Összetett fogalmak esetén az előrevetést általában kerülni kell. A túlzott bokrosítás viszont nehézkes: ehelyett hasznos, ha magában a könyv szövegrészében, az egyes fejezetcímek után, tárgyszó-szerű felsorolás foglalja össze mindazt, amiről a fejezet szól. A névmutatóban különleges tipográfiával kell közölni az idézett szerzők nevét. Cédulázós módszer helyett gyorsabb az iverkre való feldolgozás, a tárgyszavak, nevek stb. között a szükséges hely kihagyásával. Az

indexelést könnyíti meg, ha az indexelő csak megjelöli a tárgyszavakat vagy neveket, és ezeket egy leíró előbb rövidítve címkekre írja az oldalszámmal együtt, majd ezeket sorban egy kigépzelt tárgyszó /név/ jegyzék tárgyszavai /nevei/ mögé ragasztja. /H.G./

2

001.815/091/

Korai indexelési módszerek. - /Early indexing techniques/ - The Library Quarterly, 35.k. 3.sz. 1965.jul. p. 141-149.

A szerző megkísérelte, hogy felderítse, melyek a könyvindexelés legrégebbi példái. Ennek érdekében megvizsgálta az összes számbajhető kéziratokat, faksimiléket, mikrofilmfelvételeket. Arra a következtetésre jutott, hogy alfabetikus indexszel ellátott kéziratok legkorábban a XIV. században láthatnak napvilágot, bár alfabetikus felsorolások /-melyek azonban nem egy könyvre vonatkoztak/ már a hellenisztikus időkben is voltak. Vizsgálatai során a korai indexelési technikára vonatkozóan a következőket állapította meg: 1. a vezérszavak elrendezése durván alfabetikus volt, de csak az első betű tekintetében; 2. az indexek összeállítása során általában magából a szövegből vették ki a szavakat, gyakran hosszabb kifejezéseket vagy mondatokat is. A szövegszélen szereplő összefoglalókat is felhasználták az index összeállítására. Az elrendezés igen hasonlít a modern KWIC indexekre; 3. csak a XVI. században született meg az első valódi tárgy szerinti index egy könyvhöz.

/V.P./

3

001.815:047.1:380.13

Piacutatási kutatási-jelentés-gyűjtemény indexelése egyvezérszavas koordinált mutatóval. - /Application of uniterm coordinate indexing to a marketing research report collection/ - GROSCH, A.N. - Special Libraries, 56.k. 5.sz. 1965.máj.-jun. p. 303-311.

Az egyvezérszavas koordinált mutató-rendszert /Uniterm/ még nem igen használták társadalomtudományi gyűjtemények indexelésére. A rendszert most 2500 piacutatási jelentés adatainak feltárására és visszakeresésére alkalmazták; a jelentések fogyasztóvizsgálatok, kutatóhelyi vizsgálatok, népszerűségstatisztikák, vásárlási statisztikák, pszichológiai elemzések stb. voltak. A rendszer alkalmazását az indokolta, hogy a hagyományos /címszavas stb./ indexelési rendszerek nem váltak be erre a feladatra. Az általában ismert egyvezérszavas rendszerrel szemben újdonság, hogy a vezérszavak tezauruszába PO = scrolld be! SF = lásd ... alatt, GT = alárendelt fogalma ... nak, RT = kapcsolódik ... fogalomhoz viszonyításokat is beépítették. A tezauruszt a gyűjtemény valamennyi használójának megküldik. A rendszer bevezetésekor 400 dokumentumot indexeltek a piacutatás előre meghatározott különböző ágazataiban és dokumentumonként átlag 9 vezérszót alkalmaztak; így 700 különböző vezérszót alkottak. Ezután terjesztették ki a rendszert 1600 dokumentumra; ezeket összesen

1260 különböző vezérszóval tarták fel; egy-egy vezérszó alatt átlagban 15 dokumentumszám szerepel.

/H.G./

4

002.008.01/430.2/

Az információk áramlása a dokumentáció összállami rendszerében.
/Der Informationsfluss im gesamtstaatlichen System der Information und Dokumentation/ - ZESSIN, H. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 2.sz.1965. ápr. p. 41-48.

Az NDK-ban 1963-ban hozott minisztertanácsi határozat egységes összállami tájékoztatási rendszer szisztematikus felépítését írja elő. Ennek érdekében az összes rendelkezésre álló forrásokból össze kell gyűjteni az információkat és célirányitva kell azokat a kiértékelés után a felhasználókhöz továbbítani. A szerző vitaindító cikke annak megoldását keresi, hogyan lehet az információkat a helyes felhasználó személyhez a legrövidebb uton és idő alatt eljuttatni. Pontosabban meg kell állapítani az információigényeket, s azok alapján információtervet kell készíteni. Az információigény a tájékoztató szerv szempontjából nézve nem az egyes igények egyszerű összege, hanem a cél a legfontosabb területek megoldásának hathatós elősegítése. A feladatokat tehát súlyozni kell. Az információáramlást az egységes tájékoztatási hálózat különböző láncszemei kell, hogy szabályozzák. A felhasználók a rendszer bármely szintjén elhelyezkedhetnek, s egyének és kollektívák egyaránt lehetnek. A szerző blokkdiagramokon mutatja be az információáramlás megoldásának különböző lehetőségeit a teljes komplex rendszeren belül, majd egy nagyvállalaton belül vizsgálja meg ugyanezt a kérdést.

/V.P./

5

002.2:374.5

Szakíróképző tanfolyam mérnökök számára. - /Here's how to turn your engineers into authors/ - TERNENT, W.A. - IEEE Transaction on Engineering Writing and Speech, EWS-8.k. 1.sz. 1965.jun. p. 28-29.

A mérnökök nehezen író szakemberek. Ennek több oka van: vállalatuk nem helyez súlyt szakirodalmi tevékenységükre; nem ismerik a szakcikkek megírásának és közreadásának technikáját; sokszor nincs stílusérzékük, - tartanak attól, hogy a kiadó nem fogadja el írásukat, alkotásukat nem tartják elég eredetinek; nincs erejük, hogy belekezdjenek az írásba. A mérnökök szakírói készségének kifejlesztésére 8 hetes, hetenként 2 órás tanfolyamot szerveztek. A tananyag főbb pontjai a következők: bevezetés az írás technikájába, a téma-választás módja, stilisztikai gyakorlatok, megjelent szakcikkek kritikai elemzése, a tanfolyam hallgatóinak kb. 1000 szó terjedelmű szakdolgozatai kritikai elemzése, a záróvizsgák dolgozatainak megbeszélése, a tanfolyam anyagának összefoglalása és értékelése. A tanfolyam elvégzése után a hallgatóknak közel 100 %-a műszaki szakíróvá válik.

/H.G./

52

Műszaki szakírók minőségellenőrzése. - /Quality control for engineering authorship/ - D'APRIL, R.M. - IEEE Transaction on Engineering Writing and Speech, EWS-8.k. 1.sz. 1965.jun. p. 15-17.

A szakirodalmi áradat nem újkeletű: a valódi probléma azonban nem a szakirodalom mennyisége, hanem az, hogy a közlemények többségének nem megfelelő a minősége. Ezért sem a publikációk utópista megszüntetése, sem egy hatékony információ visszakereső rendszer nem oldja meg az alapvető kérdést: erre csak a szakirodalom minőségi ellenőrzése alkalmas. Ezt a feladatot az a vállalat végezheti el, amely a szakírókat alkalmazta. Példa erre a General Electric. Mérnökei minden publikációjukat vagy előadásukat több főrumból álló vállalati "zsűrizésre" adják be, és csak annak jóváhagyása után jelenhet meg az anyag, ill. tartható meg az előadás. Az elbírálás egyik hatékony segédeszköze az a vita, amelyen a szerző opponenszi saját munkatársai. A "zsűrizések" során az utolsó 50 összeállításból mindössze három utasítottak vissza. Ezzel a módszerrel elérték, hogy a vállalati dolgozók szakcikkei, előadásainak sokszorosított példányai igen színvonalasak, bel- és külföldről számos utányomást kérő rangos igénylő érdeklődött utánuk.

/H.G./

Dokumentumok másolásának fejlődése. - /Developments in document reproduction/ - KIERSKY, L.J. - Special Libraries, 56.k. 6.sz. 1965. p. 400-401.

A National Microfilm Association 14. évi ülésén TAUBE a mikrofilm-kártyák szerepéről számolt be az információ-visszakeresés szempontjából, és hangsúlyozta az olvasó-nyomatóberendezés előnyeit a primér dokumentumok gyors szolgáltatására. MCCAMY a mikrofilmek elöregedésének megelőzéséről folytatott kutatásról számolt be. Egy másik kutatómunka az aranyfürdővel kezelt mikrofilm ellenállóképességét bizonyította a foltosodással és halványodással szemben. A poliészter alapanyagú új Kalvas filmet ibolyántúli sugárral 1/1700 mp alatt hívják elő. A 3M Company új kis irodai felvevője 3000 A/4-es lapot vesz fel 30 m hosszú, 16 mm-es filmre; információ-visszakeresésre külön dobot szerkesztettek a filmhez; a felvevő ára 795 dollár. Több olvasó-nyomató berendezést szerkesztettek, amelyek indexelt mikrofilmek visszakeresésére alkalmasak. Ezek azonban nem használhatók a mikrofilmek valamennyi fajtájához. Ezért a 3M Company 16 és 35 mm-es mikrofilmtekercsek Filmac 400 B típusú olvasó-nyomató berendezéséhez - amelynek ára 1095 dollár - kiegészítő berendezést gyártott: ez lehetővé teszi mikrofilmkártyák olvasását és nyomtatását is, és ára mindössze 220 dollár. Egy másik típus az információ-visszakeresést 120 m/mp sebességgel teszi lehetővé. Ennek a Filmac 400 M típusnak a vételára 1295 dollár. A nyomtatók A/4 nagyságu pozitívokra nagytípusú felvevőket és mikrofilmkockákat. A General Precision Inc. PD-902 modellje a mikrofilmek televíziós távközlését

teszi lehetővé. Ez a Microtelevízió rendszer automatikus információ-visszakereső rendszerrel is kapcsolható. Ekkor a visszakereső rendszer az igényelt dokumentumot illeszti be önműködően a televízió felvevőkészülékébe; ez viszonylag kisebb nagyításban továbbítja azt az igénylőnek, aki kiválasztja a kívánt oldalakat és ezeket a 60 x 60 cm-es ernyőn tetszése szerint 5-250-szeres nagyításban vetítheti ki.

/H.G./

8

002.513.3:778.14:025.177

A fototár szervezésének tapasztalatai a CNIIME-műszaki-tudományos tájékoztató intézetben. - /Opüt organizacii fototeki v otdela naucsno-tehnicseszkoi informacii CNIIME/- ROCHLENKO, D.B. - Naucsno Tehnicseszkaja Informacija, 6.sz. 1965.jun. p. 11-12.

Bebizonyosodott, hogy a gépek, berendezések, technológiai eljárások, szerelési műveletek, stb. fotookmányainak a központositott gyűjtése, tárolása és szolgáltatása nagyban könnyíti és egyszerűsíti a tájékoztatóanyag hasznosítását. Részletesen leírja a szovjet faipari gépesítési és energetikai tervező-szerkesztési tudományos kutatóintézetben létrehozott fototár szervezeti felépítését, működését, hatáskörét, tevékenységét és feladatait. A legfontosabb feladata a CNIIME-kutatóintézetnek munkaprofiljába tartozó gépek, berendezések és a technológiák fotoanyagának a gyűjtése, nyilvántartása, osztályozása és készletezése. A fototárban található: fotonegativok, fényképek, fénymásolatok és mikrofilmek. A gondosan vezetett kartotékrendszerű nyilvántartás a tárolt fotoanyagok megválasztását és kölcsönzését, illetve beszerzését nagymértékben könnyíti. A fotookmányok letétbehelyezése az érkezésük sorrendje szerint történik megfelelő számozási rendszer alkalmazásánál. A tárolás jellegzetessége a hazai és a külföldi fotoanyagoknak külön-külön való tárolása és kartotéknyilvántartása, ami nagyon célszerűnek és helyesnek tekintendő. Röviden ismerteti a fototári készletezés módját és elemeit, valamint a külföldi szaklapok illusztrált anyaga reprodukciójának sorrendjét.

/K.P./

9

002.513.5

Az automatikus dokumentálás helyzete és időszerű tendenciái. - /Etat et tendances actuels de la documentation automatique/ - GARDIN, J.C. - La Truduction Automatique, 5.k. 1.sz. 1964.márc. p. 3-11.

A címhez kapcsolt jegyzet szerint: Az UNESCO az "Automatikus dokumentálás-- A dokumentáció /információ - Sz.Gy./ tárolása és visszakeresése" című témakör 2.számú munkacsoportjának /Moszkvában 1963. november 11-16. közötti ülésén az/ 1.számú ideiglenes napirendi pontja.

A kérdést először a "nyelv", azután a "gép" szempontjából tárgyalja a szerző. A cikkhez 36, bibliográfiában gazdag lapalji jegy-

54

zet járul. A cikk külső strukturája szilárdabb, mint a belső, gondolati felépítése.

I. A "nyelv" szempontjából: A dokumentumok leggyakrabban természetes nyelvi szövegek. Ezekre különböző logikai-nyelvészeti műveletek vonatkoznak, hogy /a/ valamilyen formában átalakítsák őket az elraktározás céljára /a "dokumentációs elrendezés" műveletei/; s hogy /b/ összehasonlítsák őket más nyelvi kifejezésekkel az információ visszanyerése céljából /a "dokumentáció-kutatás" műveletei/. Ezen belül a következő négy témacsoport különíthető el:

1. Nem betűvel írott adatok kódolása.- Egyelőre nincs ezeknek a kódoknak problémáiról általános tanulmány. /Kémiai formulák, ábrák, az anyagi kultúra tárgyainak ábrázolása, stb. fordulnak elő./ A szétosztott anyagból figyelmet érdemel a Centre d'Analyse Documentaire pour l'Archéologie /Régészeti Dokumentációs Elemző Központ/ rendszere.

2. Dokumentációs nyelvek megalkotása.- Ez a jelenleg még kézi erővel folyó dokumentációs elemzést teszi sokkal gazdagabbá. - A/ A dokumentációs lexikonok /szótárak/ a teljesség igényével, normatív módon és nagy kombinációs felhasználhatóságuk. E téren a következő 3 tendencia különíthető el: /a/ több szakterület szókincsének teaurusz-rendszerű együttes feldolgozása, /b/ a szókincs strukturájának vizsgálata, több dimenziós szemantikai vizsgálatok /kár, hogy ezek gyakran összekeverednek tudományelméleti kutatásokkal/, /c/ különböző szakterületek belső szókincse /egyes tételei/ közötti kompatibilitási /összeférhetőségi/ vizsgálatok.- B/ A szintaxis problémái vitatottak: egyáltalában szükségüket, azután méretüket és kifejezési módjukat illetően. A kulcs-szavak szintaktikai jelölése területén a középut látszik helyesnek: a szükséges számú /"változó állapot"/ paraméter felhasználása /pl. a SYNTOL/. A méretet illetően az univerzális és a speciális területre /pl. gyógyszeriparra/ vonatkozó irányok állnak szemben; az utóbbi esetben az ilyen nyelveket "fazetta-nyelveknek" vagy "fazetták szerinti osztályozásnak" nevezik. A kifejezési módokról folyó viták egyelőre még gyakorlatilag nem hoztak eredményt.- C/ A dokumentációs rendszerek összehasonlító tanulmányozása részben az értékelés alapjául szolgáló modellek útján, részben a rendszerek szimulálása útján történik; a dokumentációs nyelvek szimulálásának módszere két nyelv felhasználása ugyanannak a feladatnak a megoldására minden egyéb tényező egyezése esetén.

3. Az automatikus elemzés kutatása. A kézi erővel folyó dokumentációs elemzés gépesítési kísérletei két csoportra oszlanak: A/ "Nyelvészeti" módszerek; ide a forrásnyelv elemeinek nyelvészeti kategóriába való tartozására épített algoritmusok és döntési kritériumok tartoznak. /a/ A legegyszerűbb a forrásszöveg kulcs-szavainak kivonása - előzetesen megadott /pozitív és negatív/ listák alapján; példa a Luhn eljárásán alapuló módszerek, elsősorban a KWIC /Key-Word-in-Context 'kulcs-szó-szöveg-összefüggésben'/. - /b/ Igényesebb a deskriptorok segítségével történő indexelés, ahol a gép a konkrét szövegben nem feltétlenül előforduló deskriptorok alá rendeli a forrás-szöveg elemeit. Ennek a technikája hasonlít a gépi fordításéhoz: a forrás-szöveg interpretálása /melyhez hozzájön még a szelekció is/. Az interpretálás a dokumentációs cél-nyelv-től függ. A problémák hasonlítanak a szemantikaéra /szinonimia, homonimia/; ezeknek megoldásában sem az elméleti grammatikai modellek, sem a specializált gyakorlatias megközelítések nem sok eredményt hoztak. - B/ Statisztikai

módszerek a szótár és grammatika mellőzésével kívánják gyors eredményt elérni: csak a szöveget veszik figyelembe, ill. a szöveg elemeinek gyakoriságát és korrelációját. /Példa sok van, szintén első sorban Luhn kezdeményezésének folytatásai./ Csak aránylag hosszú szöveg esetében alkalmazható: egész dokumentumokra; fő akadály a gépi bemenet korlátozottsága és az automatikus olvasószervezetek hiánya. A forrásnyelv tetszés szerinti nagyságu egységének statisztikai módszerű kivonatolása az egységek tartalmára való tekintet nélkül történik. - Vannak törekvések a "nyelvészeti" /kvalitatív/ és a statisztikai /kvantitatív/ módszerek kombinálására.

4. Az automatikus osztályozás és a "mesterséges értelem": - Ezen a téren az előző pontokra épülő minőségi osztályozás és általában az emberi megértés műveleteinek gépesítésére történnek rögtönzött kísérletek -- /amelyek egyelőre költségesebbek magánál az emberi munkánál/. Ez a feladat két másik feladat előbbrejutásától függ: az automatikus szövegolvasás és az emberi értelem általános megismerésétől; ezért ezek az eddig marginális feladatok is helyet kapnak mostantól fogva a dokumentációs kutató csoportok munkájában.

II. A "gép" szempontjából. - Csak a dokumentációs elemzés és a dokumentációs-kutatás területén tekinti át a gépeket.

1. Univerzális számológépek. - Általában ezekre építik a dokumentáció gépesítését; a specializált gépek gondolata új keletű. Ennek oka /a/ gyakorlati, mivel ezek találhatók meg mindenütt, és /b/ elméleti, mivel a gépi dokumentálás műveletei egyre inkább általános matematikai és logikai jellegűek. A gyakorlati ok elcsúszott abban az esetben, ha a dokumentálásra speciális /nemzeti/ számológépközpontot szerveznek. De még ebben az esetben is - figyelembe véve a dokumentációs feladatok sokféleségét - megfelelőbb az univerzális gép; a kérdés csupán az, hogy milyen legyen ez a gép. - A/ Az anyag kérdései. A központi felszerelésben három tényezőcsoport a fontos: a memória-kapacitás, a hozzáférési idő és a címzés. A dokumentálás nagyméretű adatok tárolását, gyors memóriát és a betűs /nem numerikus/ szövegek megfelelő címzési rendszerét kívánja meg. /A periferiális felszerelésben speciális igényekkel /bemenet és kimenet/ ugyanannak az ülésnek az 5. napirendi pontja foglalkozik részletesen./ - B/ A programozás kérdései. - A gépi dokumentálásban általában univerzális numerikus szimbolikus nyelveket használnak fel /pl. FORTRAN/, vagy nem-numerikusokat, de amelyek nem a dokumentálással kapcsolatban jöttek létre /COMIT, IPL/. Mivel a gépi dokumentálás jórészt programok kérdése, s ezen a téren még kevés eredmény született, nem alakult még ki a dokumentációs gép világos képe sem. A dokumentációs programoknak mindenesetre sajátos műveletekkel kell rendelkezniük.

2. Egyes berendezések. - Szerényebb célok /pl. visszakeresés, kolláció/ gépesítésére is vannak kísérletek. Az egyik kollációs eljárás a filmen rögzített anyag segítségével történő információ-rögzítés vagy visszakeresés /grafikus anyagra is/. A másik az egymásra helyezett lyukasított kártyák segítségével történő "peek-a-boo" eljárás, amelyet bár már a század eleje óta ismernek, technológiai lehetőségeit csak most kezdik komolyan kutatni.

/Sz.Gy./

A félautomatikus dokumentációs rendszerekről tartott konferencia szekciói. - /Working with semi-automatic documentation systems workshop/ - RIFE, C.D. - Special Libraries, 56.k. 6.sz. 1965.jul.-aug. p. 402-403.

A konferenciát 1965. május 2-5. között rendezte az Air Force Office és a System Development Co. A konferencián hét szekció tárgyalta a következő témaköröket: Ismertették az új CIRC /Centralized Information Reference and Control/ rendszert és a Douglasnál bevezetett komplex félautomatikus rendszert, amely az SDI-n kívül gépi tárolást és visszakeresést is magába foglal. Az indexelés szempontjából a fogalomkontrol szerepét hangsúlyozták. A referátumok feladatát, szabványosításuk lehetőségeit, formájukat és a számítógépes referatumszerkesztést tárgyalta egy másik szekció. Hangsúlyozták a tárolás problémáit: a tezauszok és a kereszthivatkozások szükségességét a gépesítés szempontjából. Az input-output kérdései felölelték a beírásához számbajövő információhordozók és a kiírási megoldások ismeretét. A következő két szekció a szétsugárzás kérdéseivel és az információs rendszerek tervezésével foglalkozott, az utóbbinál a visszacsatolás fontosságát külön hangsúlyozták.

/H.G./

Az új dokumentációs technika néhány alkalmazása Franciaországban. - /Quelques applications des nouvelles techniques documentaires en France/ - LÉVY, F. - Bulletin des Bibliothèques de France, 10.k. 6.sz. 1965. p. 193-231.

Az új dokumentációs technika egyrészt gépi berendezések, másrészt nyelvészeti segédeszközök alkalmazását jelenti. Az elsők közé egyaránt beletartoznak a kis-, közép- és nagyberendezések /peremlyukkártya-rendszerek, válogatógépek, elektronikus számítógépek/; az utóbbiak deszkriptor rendszerek, új osztályozó rendszerek, szintaktikai feldolgozó rendszerek stb. lehetnek. Az NSP-nek az amerikai, az Euratomnak az európai helyzetet és a PID-nek a tagországai helyzetét általánosan leíró összeállítása után a francia helyzetet felmérő jegyzék az egyes dokumentációs intézmények mindegyikénél megadja: 1. az intézmény nevét, címét és gépesítési szakértőjének nevét; 2. az intézmény dokumentációs szakterületét; 3. a feldolgozott primér dokumentumok műfaját és számát; 4. a dokumentációs feldolgozás módját, mélységét, a feldolgozók létszámát; 5. az alkalmazott új technikai megoldásokat; 6. az új technikai megoldásokkal előállított információs anyagokat. Az öt metszeti mutatóval kiegészített jegyzék 38 dokumentációs szerv adatait tartalmazza. /H.G./

12

002.55

A műszaki-tudományos információ, mint társadalmi feladat.-
/Wissenschaftlich-technische Information als Gemeinschaftsaufgabe/
BÜRGER, H. - BERGER, W. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 2.sz. 1965. ápr.
p. 35-40.

Az NDK-ban a vállalatok vezetősége részéről a tájékoztatás kérdéseivel kapcsolatban érvényesülő álláspontot sok helyen gyökeresen meg kell változtatni, s el kell érni, hogy a tájékoztatást a terv teljesítését elősegítő alapvető fontosságú eszköznek tekintsék. A tájékoztatást nem szabad kizárólag segéderőkre bízni, mint azt sok helyen teszik, hanem megfelelő szakembereket kell e téren igénybe venni. A cikk a Friedrich Engels vegyi üzem példáján mutatja be, hogyan oldja meg eredményesen és állítja a termelés szolgálatába a tájékoztatást egy jól dolgozó vállalat. - A vállalatnál a szakemberek széles gárdája, jól szervezett referáló kollektíva tárja fel a dokumentumokat. Referálókartonokból, fordításokból és szabadalmi leírásokból százezres kartotékok állítottak fel. A referálás a szakmai és nyelvi ismereteket figyelembevéve úgy történik, hogy egy műszaki havonta 2-4 folyóirat mélyreható feltárásáért felelős. Az elkészített referátumokat a munkatársak egymás között kicserélik, s az érdekelt vezetők bevonásával hetente kollokviumokat tartanak az anyag kiértékelése, hasznosítási lehetőségeinek megvitatása céljából. Az irodalomból a gazdasági adatokat is kigyűjtik és azokról 100 példányos rövid ismertetőben adnak hírt. A cikk részletesen ismerteti a tájékoztató iroda szerepét és a további fejlesztésre vonatkozó elgondolásokat.

/V.P./

13

002.55:061.6

Külföldi szakirodalom hasznosítása tudományos kutatóintézetben.-
/Izpolzovaniye inostrannoje literatury v naucno-isszledovatel'skom institute/ - NUGYGA, I.Sz. - Naucno Tehniceszkaja Informacija,
6.sz. 1965.jun. p. 17.

Részletesen ismerteti a GIPROKOKSZ kocszipari tervezőintézet műszaki-tudományos könyvtárának tájékoztatási tevékenységét, a külföldi szakirodalom hasznosításában, terjesztésében és az érdekelteknek való rendszeres juttatásában való részvételét, valamint a szabadalmi és fordítói csoportokkal való szoros együttműködés gyakorlatilag jól bevált módszereit. A könyvtári szolgálat maximális támogatást nyújt a tervezők, konstruktorok és más érdekeltek számára. Nagyon jól beváltak a beérkező külföldi szakirodalomról, főleg pedig a szakkönyvekről készített és rendszeresen kiadásra kerülő katalógusok. Az "expressz" tájékoztatás is célszerűnek bizonyult, mivel az "első kézből" gyorsan tájékoztat. A külföldi szakirodalomhoz való szabad hozzáférés a tájékoztatás igen hasznos és hatásos módszerének bizonyult. A külföldi szakirodalomnak a tematikai kiállítások rendezésénél való igénybevétele jó eredménnyel járt. A tervezők és szerkesztők részéről a külföldi szakirodalom iránt tapasztalható igen nagy érdeklődés megköveteli a jelenlegi tevékenység kereteinek

58

további bővítését és tökéletesítését. Hasznos tapasztalatok. Fejlesztési irányelvek. Javaslatok.

/K.P./

14

002.55:62/73/

A műszaki információk hatékony felhasználásával kapcsolatos technika és az újabb irányzatok. - /Techniques and trends in effective utilization of engineering information/ - HOLM, B.E. - Aslib Proceedings, 17.k. 5.sz. 1965.máj. p. 134-168.

A műszaki tájékoztatás Egyesült Államokbeli helyzetével és jövőbeni fejlesztésének perspektívájával foglalkozik. Elemenzi az információáramlás folyamatát: az információk létrejöttét, feldolgozását, tárolását, terjesztését és visszakeresését. Leszögezi, hogy a tájékoztatás a mérnöki munka szerves része. A szerzőknek nagyobb gondot kell fordítaniuk a megfelelő címek és referátumok biztosítására. A szakirodalmi tájékoztatás módszereit széles körben oktatni kell. Minden szervnek gondoskodnia kell munkatársai megfelelő tájékoztatásáról, s ennek érdekében centralizált tájékoztatási központokat kell felállítani. A szerző részletesen ismerteti az amerikai vegyész-mérnök-szövetség /AICE/ programját, melyben számítógép-programok cseréje, a központosított indexelés megvalósítása, kapcsolat és szerepjelölők indexelés során történő felhasználása, megfelelő tezaurusz kiépítése szerepel. - Igen jelentős az amerikai mérnökszövetség /EJC/ tájékoztatási programja. - Foglalkozik végül az USA kormánya, a National Science Foundation, a Library of Congress, stb. részéről kidolgozott tervekkel is.

/V.P./

15

002.55:65.012.2/430.2/

A tájékoztatás távlati terve az NDK-ban. - /Perspektivprogramm für die Entwicklung der Information in der DDR/ - KOCHER, F. - ZFKALLE, R. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 4.sz. 1965.ápr. p. 97-100.

A szerző mindenekelőtt rámutat arra, hogy a tájékoztatás területén is objektív szükségesség a távlati terv elkészítése. A népgazdaság távlati fejlesztési terve csak akkor valósulhat meg, ha a tájékoztatás is megfelelő színvonalat ér el. A távlati terv alapirányzata: 1. A legmodernebb szervezési, módszertani és technikai eszközökkel egységes tájékoztatási rendszert kell kiépíteni; 2. A szocialista termelési viszonyok által biztosított előnyöket maximálisan ki kell használni; 3. A termelési és fejlesztési feladatok megoldása megfelelő tájékoztatás nélkül elképzelhetetlen; 4. A tájékoztatás önálló tudományág; 5. Magas képzettségű kádereket kell a tájékoztatásban foglalkoztatni; 6. A kollektív munkára nagy súlyt kell helyezni; 7. Hatékony és célirányított, egységes rendszert kell kiépíteni; 8. A társadalomtudományi tájékoztatást a műszaki és tudományos tájékoztatással párhuzamosan kell fejleszteni; 9. A tudást a legszélesebb kör számára kell biztosítani. Részletesen elemzi a távlati terv tartalmát.

/V.P./

16

002.6/48//753/

A Washingtoni Skandináv Dokumentációs Központ /Scandoc/.- /Le Scandinavian Documentation Center /Scandoc/ a Washington/ - SVERDLUP, A. - Bulletin des Bibliothèques de France, 9.k. 6.sz. 1964.jun. p. 237-244.

Dánia, Finnország, Norvégia és Svédország közös költségre dokumentációs központot állított fel az Amerikai Egyesült Államokban. Ennek feladata, hogy az USA évi 20 000 millió dollár állami ráfordítással folyó kutatási tevékenységének eredményeit tartalmazó kutatási jelentéseket közvetítse a skandináv államoknak. Az USA-ban ugyanis egy évben hozzávetőlegesen 25 000 olyan nem titkos kutatási jelentés - az összes nem titkos kutatási jelentés kétharmada - és ugyanannyi olyan bejelentett műszaki szakfordítás készül, amelyet később nem publikálnak szakfolyóiratokban. A kutatási jelentések száma tehát nagyobb az USA-ban, mint a szakcikkeké; anyaguk pedig nemcsak terjedelmesebb, hanem értékeesebb is. Ezek dokumentálására a Scandoc évi 35 000 dollárt fordít; a dokumentációs feldolgozáson kívül pedig az eredeti dokumentumokat is beszerzi, közvetíti a skandináv tudományos eredményeket az USA-ba és az Egyesült Államok-beli tanulmányutak szervezésével is foglalkozik.

/H.G./

17

002.63:002.55

Egy országos tájékoztató rendszer felé.- /Toward a national information system/ - SCHULTZ, C.K. - Special Libraries, 56.k. 6.sz. 1965.jul.-aug. p. 403.

Egy országos tájékoztató rendszer kialakítása volt az 1965. április 23-24-én megtartott második Information Retrieval Colloquium tárgyköre. A kollokvium előadója, Pucinski szerint egy országban az információ-visszakeresésnek mint az információ továbbítás problémájának megoldási foka döntően befolyásolja, hogy az ország világhatalom lehet-e? A tájékoztatás mai helyzetére jellemző, hogy míg 1964-ben a kérdés egy országos tájékoztató központ létrehozása volt, addig ma ez egy országos tájékoztató rendszer létrehozásának a problémájává vált. Egy ilyen rendszer kisebb-nagyobb egységekre töredezne ma is megvan az Egyesült Államokban, - de jó működéséhez meg kell erősíteni, teljesen ki kell építeni. A hozzászólók azokat a feladatokat emelték ki, amelyeket egy országos rendszer kialakítása előtt meg kell oldani. Különösen hangsúlyozták a szerzői jog és az információt felhasználók igényeinek a kérdését. A kollokvium anyagát a Spartan Books fogja közreadni.

/H.G./

18

002.63/729.1/

A tudományos és műszaki tájékoztatás országos rendszerének megszervezési kérdései.- /Problemas de la organización des sistema nacional de información científica y tecnica/ - MORALES, E.-GLOVATCHEV, O.- Boletín, 2.k. 4-5.sz. 1964.jul.-okt. p. 5-12.

60

A forradalom előtt Kubában nem volt tudományos tájékoztatási szolgálat. Márpedig a korszerű tudományos munkához elengedhetetlenül szükséges, hogy a szakemberek ismerjék a világirodalomban megjelent legújabb publikációkat. Az évente megjelenő szakirodalom figyelemmel kísérése azonban gyakorlatilag lehetetlen /egy vegyésznek több mint 10 évre lenne szüksége, hogy az évente megjelenő szakirodalmat átolvassa/.

1963-ban hozták létre a kubai Tudományos és Műszaki Tájékoztatási és Dokumentációs Központot /IDICT/. Ennek első feladatai közé tartozott a tájékoztatás megszervezése. Ennek keretében adják ki évente többször /a jövőben kéthavonta/ az IDICT Boletinjét, valamint különböző tematikai gyűjteményeket. Az utóbbi csoportban megjelent egy agronómiai és egy állattenyésztési tájékoztató kiadvány. A szerzők véleménye szerint rendszeresen kellene kiadványokat készíteni a mezőgazdaság, állattenyésztés, cukor, alkalmazott közgazdaságtudomány és termelés körében. Tervezik tájékoztató kártyák kiadását is, amelyeket a könyvtárakban gépi uton /lyukasztással vannak ellátva/ lehet kikeresni.

/A.R./

19

002.63:33

Közgazdaságtudományi tájékoztatás. - /Informacija v oblaszti ekonomiceszkoj nauki/ - MOSZKVIN, D.D. - Naucno Tehnicsezka In-formacija, 6.sz. 1965.jun. p.3-5.

A közgazdaságtudomány népgazdasági jelentőségének és fontosságának egyre nagyobb mértékű növekedésével párhuzamosan szükségessé vált különálló közgazdaságtudományi tájékoztató szolgálatnak a létesítése. Részletesen megindokolja a közgazdaságtudományi tájékoztató szolgálat életrehívásának szükségességét a Szovjetunióban, különös tekintettel a központi közgazdaságtudományi tudományos-kutató organum megszervezésére. Ismerteti az ilyen organum munkájának, illetve tevékenységének fontosabb alapelveit és feladatait, amely közé tartozik: a közgazdasági és statisztikai jellegű anyagok központosított szolgáltatása terveinek kidolgozása, ezen anyagok gyűjtése, feldolgozása, rendszerezése, őrzése, illetve tárolása, valamint felhasználása módszertani kérdéseinek a megoldása, továbbá az egyes közgazdaságtudományi intézmények által végzett kutatómunkákról szóló tájékoztatás kölcsönös cseréjének, illetve terjesztésének biztosítása. Részletesen foglalkozik a közgazdaságtudományi tájékoztató intézet létrehozásából és tevékenységéből származó előnyöknek a népgazdaság fejlődésére való kihatásával. Felsorolja a Szovjetunióban, Moszkvában és más nagyobb városokban az ez idő szerint működő közgazdasági, közgazdaságtudományi, statisztikai stb. intézményeket és rámutat a kellő együttműködésük hiányából adódó többé-kevésbé káros következményekre.

/K.P./

20

002.63/729.1//05/

A tudományos dokumentációs központ információs bulletinje. -
/Boletín informativo del Centro de Documentación Científica/ - Boletín,
1.k. 2-3.sz. 1964.szept.-dec.

A bulletin első cikkében Raul Luis Cardon igazgató a lap új megjelenésével kapcsolatban előadja, miért szünetelt a lap megjelenése bizonyos ideig, és elmondja a lap célját. Az utóbbi elsősorban a tudományos dokumentációs központ könyvtárállományának ismertetése.

A következő rövid cikk az ország tudományos tevékenységéről készíteni kívánt "tudományos regiszterrel" foglalkozik.

Ezután következik a központ könyvtár-állományának ismertetése tételenként.

A lap még a következőket tartalmazza:

A Scientific American-ban megjelent "A matematika és a modern világ" című cikk ismertetése.

A FID által kiadott Index Bibliograficus ismertetése.

Az egyetemes tizedes osztályozás Argentínára vonatkozó különrszének kidolgozása.

Az egyetemes tizedes osztályozás spanyol változatának elterjesztése.

Regionális tudományos és műszaki tájékoztatási tanfolyam.

A FID-del és a FID/CIA-val kapcsolatos tevékenységek.

A tudományos és műszaki filmek kartotékja.

/A.R./

21

002.66:061.6

A műszaki-tudományos és közgazdasági tájékoztató intézet részese
dedése a tudományos kutatóintézet munkáinak tematikai tervezésében. -
/Ucsasztije otdela naucsnotehnicoszkoj i ekonomicseszkoj informacii
v tematicseszkom planirovaniji rozrabotok naucsno-izsl.inszt./ -
BURÚJ-SMARJAN, O.E. - Naucsno Tehnicoszskaja Informacija, 6.sz.1965.
jun. p. 8-10.

A helyesen megszervezett és tevékenyen működő tudományos tájékoztatás a tudományos munka sikeres tervezésének döntő feltétele, ezért e fontos területre nagy gondot kell fordítani és részére anyagi bázist kell biztosítani. Gyakorlati tapasztalatokra támaszkodva kimerítően ismerteti a műszaki-tudományos és közgazdasági tájékoztató intézet szakértőinek és tájékoztató anyagának részvételét a tudományos kutatóintézet folyó és távlati kutató, illetve tudományos kutató, valamint kísérleti konstrukciós munkáiban, továbbá terveinek kidolgozásában és a megvalósításuk ellenőrzésében. A műszaki-tudományos és közgazdasági tájékoztató intézetben e célból létrehozott tematikai laboratórium nagyban hozzájárul a tájékoztató anyag szakosításának továbbfejlesztéséhez és a segítségnyújtás, valamint tanácsadás módjának messzemenő egyszerűsítéséhez. Kritériumok az új munkáknak a tematikai tervbe való bekapcsolása célszerűségének meghatározásánál. Kiemeli a műszaki-tudományos és közgazdasági tájékoztató intézet a tematikai munkák tervezésében való részvételének hatásos-

62

ságát a tudományos kutatóintézet tevékenységére, ami elsősorban a matematikai tervezés és a tájékoztatóanyag helyes és célszerű hasznosításának biztosításában és abban nyilvánul meg, hogy növekszik a tematikai terveknek műszaki és közgazdasági szintje, valamint biztosítva van a tudományos-kutató és kísérleti-konstrukciós munkák optimális tematikájának a megválasztása. Műszaki és gazdasági mutatók. Tájékoztató helyes szervezésének és irányításának tapasztalatai. Szempontok.

/K.P./

22

002.66:629.12

A tájékoztatás perspektivikus tervével kapcsolatos problémák a hajóépítőiparágban. - /Perspektivprobleme der Information im Industriezweig Schiffbau/ - MANECKE, H.J. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 3.sz. 1965.jun. p.71-75.

A távlati tervezés esetén először a jelenlegi szervezeti formát kell elemezni, hibáit felismerni. A hálózattechnikából ismert ún. kritikus utat kell meghatározni ahhoz, hogy helyes intézkedések születessenek. Áttekinti a hajógyártással foglalkozó iparág tájékoztató központjának fejlődését, s kimutatja, hogy az ún. kritikus utat a jelenlegi rendszer esetében az információhordozók /referáló kartonok és irodalomjegyzékek/ előállításánál, valamint a reprográfia területén kell keresni. Ennek kiküszöbölése érdekében a szakadereket át kell csoportosítani, tanulmány-csoportokat kell létrehozni a szakirodalom feltárására és strukturális változásokat kell foganatosítani. A gépesítés tervezett lépései a következők: 1965-től lyukszalagos írógép használata /Cellatron SE 5 L/, majd lengyel xerox beszerzése, s 1970-re előirányozták az információk gépi tárolását és visszakeresését. Optimalizálni kívánják az információáramlást is.

/V.P./

23

019.941:681.142-523.8

Bibliográfiai szemlék gépi összeállítása. - /Préparation automatique de bulletins bibliographiques/ - CHONEZ, A. - Bulletin des Bibliothèques de France, 9.k. 5.sz. 1964. p. 211-217.

A francia atomenergiái tájékoztató központ három dokumentációs szolgáltatásának összeállítását gépesítette. Heti bibliográfiai szemlekiadványa 15 000 válogatott címleírást és indikativ referátumot tartalmaz. Ezeket lyukszalagos írógépen írják, és ennek szövegét nyomják ofset lemez eljárással. A kiadvány indexét a szöveg elkészülését követő egy-két óra alatt állítják össze úgy, hogy a lyukszalagot lyukkártyákká konvertálják, és ezeket válogatógéppel rendezik. Az egész szemle átfutási ideje egy hét. A bibliográfiai szemlekiadvány pótfüzete a válogatáskor kihagyott dokumentumokról tájékoztat címleírásokkal vagy kész referátumok átvételével. Ez a 100 oldalas pótfüzet is az előbbi gépesítéssel, 2 nap alatt készül. A Physindex az első két kiadvány havi szerzői és tárgyszó indexe; a

a lyukszalagok alapján IBM 1401 számítógéppel állítják össze. A Physindex hasonló a KWIC indexhez. Előállítására a nem várt gépi /programozási/ hibák és a gépi idők bérletének nehézségei miatt 6 hétig tart. A Physindex-ben 1962-ben 60 000 dokumentumot indexeltek; a kiadványt először 1000 példányban, majd sorozatokra bontva 300-350 példányban adták közre.

/H.G./

24

021.65

A mozgó-könyvtárak versenye. - /Smoth peredvizisnüh bibliotek/ - LEBEDEVA, R.A. - NIKITINA, Z.Sz. - Tehniceszkie Biblioteki SzSzSzR, 5.sz. 1965.máj. p. 26-28.

A Koszgori Kohászati Üzemeknél 16 mozgó- és tájékoztatókönyvtár működik. Munkájuk nem volt egyformán eredményes az elmúlt időszakban, bár a tudományos és műszaki könyvtár sok segítséget nyújtott nekik. A vasuti sín műhelyben dolgozott az egyik legjobb mozgókönyvtár. Vezetője az aktivistákra támaszkodott és munkatervében alkalmazkodott az üzem terveihez. A TMK a mozgó-könyvtárak aktivizálása érdekében munkaversenyt hirdetett. Összeállították a verseny szabályait, jutalmat tűztek ki. Majdnem mindegyik mozgókönyvtár csatlakozott a versenyhez. A könyvtári tanács tagjai, az üzemrészek vezetői figyelemmel kísérték a verseny menetét, mely mindenütt felélénkítette a könyvtári életet és fényt vetett a könyvtári hálózat hiányosságaira is. Nagyon jó ösztönző erő volt ez a könyvtárosok részére, felhívta munkájukra a közösség figyelmét, megerősítette a termelés és a könyvtár kapcsolatát. Elhatározták, hogy a következő évben újabb versenyt fognak kitűzni.

/F.M./

25

024:026:629.19

Egy műszaki szakkönyvtár forgalmának adatai. - /The circulation pattern of one technical library/ - STRAIN, P.M. - 56.k. 5.sz. 1965. máj.-jun. p. 312-317.

Az úrkutatói szakkönyvtár évi gyarapodása 1450 kötet, állománya 13 000 kötet, beleértve 1500 kötött periodikumot. Olvasóinak 29,9 %-át az úrkutató központ mérnökei teszik ki. A következő adatok csak a könyvforgalomra vonatkoznak. Az általános véleménnyel kapcsolatban, hogy az állománnyal nő a forgalom, az elemzések kimutatták: hol van ennek a folyamatnak a határa. A forgalomállomány számértékének aránya az évek során 1,04:1, 1,1:1, 1,02:1, 1:1,1 volt. Ezek az adatok egyeznek az ASLIB-nek 14 ipari könyvtárban végzett vizsgálatainak eredményével. A könyvtárközi kölcsönzések száma az állomány gyarapodásával természetesen fordítva arányos. A forgalom zavartalanosságának biztosítására feladták a kölcsönzési határidő elvét: a kölcsönzött művekről 3-5 havonként számológéppel előállított jegyzéket küldenek ki az olvasóknak. Egyszerre az állomány 25 %-a van kikölcsönözve; egy-egy olvasónál átlag 3 mű van. A könyveket átlag 2 hónap után adják vissza; a műszakiaknál rövidebb ideig vannak a kölcsönzött művek, mint az adminisztratív stb. beosz-

64

tásu olvasóknál. A könyvforgalom tartalmi elemzése a könyvtár állománygyarapítási politikájának egyik alapja.

/H.G./

26

024.6:025.3

Egyszerűsített kölcsönzési nyilvántartás. - /Uproszczona ewidencja wypożyczalni - BIALECKI, T. - Bibliotekarz, 32.k. 6.sz. 1965. jun. p. 180-182.

Rövidesen ismerteti a lengyel könyvtárakban ez idő szerint bevezetés alatt álló új egyszerűsített kölcsönzési nyilvántartás lényegét és alapelveit, felsorolja az új nyilvántartásból kihagyott tételeket, bemutatja az új módszer szerinti kölcsönzési lapok és azok beosztásának mintáit, valamint leírja az új kölcsönzési nyilvántartás vezetésének módját és vele járó teendőket. Az új kölcsönzési eljárás és nyilvántartás egyszerűsített mivolta ellenére eddignél nagyobb és gyorsabb áttekintést és ellenőrzést biztosít, és nagyban könnyíti a könyvtári dolgozók és ellenőrök munkáját. Példák.

/K.P./

27

025.2:027.021

Tudományos könyvtárak szerzeményezési költségei. - /The cost of materials for a science library/ - CHAPMAN, T.S. - Special Libraries, 56.k. 6.sz. 1965.jul.-aug. p. 386-387.

A tudományos könyvtárak szerzeményezési költségei ugrásszerűen nőnek. Ennek két oka van: egyik az un. információ-áradat, a másik a közreadás mind nagyobb költsége. A Chemical Abstracts hasábjainak, a Nuclear Science Abstracts és a Physics Abstracts referátumainak száma 1955-től 1964-ig az elsónél 15 000-rel a duplájára, a másodiknál 37 000-rel az ötszörösére, a harmadiknál 21 000-rel a háromszorosára nőtt. A Physical Review egy oldalának előállításának összköltsége 1930-ban 2 dollár volt, 1963-ra ez 50 dollárra nőtt. A Chemical Abstracts előfizetési ára 1934-40 között 6 dollár volt, 1964-ben pedig 1200 dollár. A folyóiratok átlagára 1947-59 között 3,62 dollár volt, 1964-ben már 6,64 dollár. A költségek növekedése mind gyorsabb ütemű; a folyóiratoké az utóbbi 15 évben átlag 5,56 %-kal emelkedett évenként, az utolsó 5 évben viszont már 8,3 %-kal. A könyvek árának emelkedése közel azonos arányu.

/H.G./

28

025.45

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás. Beszámoló a FID/CCC 1963.évi tevékenységéről. - /Classification Décimale Universelle/ - SCHUCHMANN, M. - OHMAN, E. - Bulletin des Bibliothèques de France, 9.k. 11.sz. 1964. p. 493-442.

Az ETO jövője szempontjából legjelentősebb kérdés a természet- és a társadalomtudományok főosztályainak revíziója. Ebben a kérdésben Lloyd és Dubuc személyes véleménye után az SVD állásfoglalása volt a legjelentősebb. A FID/CCC és az IBCC közös állásfoglalása, hogy a 62-ben való szabad hely biztosításának egyik útja a 624/628 áthelyezése a 69/72-be; erre az IBCC dolgoz ki javaslatot. A CCC a 7-es főosztály kérdését összekapcsolja a 4-es főosztály revíziójával. A Szovjetunióban és az USA-ban egyaránt nő az érdeklődés az ETO iránt. A teljes német nyelvű kiadás privilégiumát meg fogja törni a hamarosan megjelenő teljes angol nyelvű kiadás. Több nyelven folyik a rövidített ETO táblázatok közreadása. Igen hasznosnak bizonyultak a szűkebb szakterületek és határterületeik teljes ETO táblázatainak kiadásai /pl. atomenergia angol, elektrotechnika német nyelvű kiadása/. A megnövekedett érdeklődést mutatja az is, hogy csak 1963-ban 21 "P Notes" jelent meg.

/H.G./

29

025.45:579+025.177

Természettudományi gyűjtemény és képarcivum feltárása ETO-val.
/Die Aufschliessung einer naturwissenschaftlichen Sammlung und eines Bildarchivs mit der DK/ - FILL, K. - DK-Mitteilungen, 10.k. 4.sz., 1965.jul. p. 15-17.

Nemcsak nyomtatásban, írásban nyilvánuló szellemi termékek, irodalmi dokumentumok, hanem a rokon szabadalmi leírások, orvosi leletek, tüneti és kezelési tapasztalatok rögzítése stb. is szolgáltatják a gyűjtő, rendező és értékelő dokumentáció anyagát. Jelentős ezen a téren a természetrajzi gyűjtemények szerepe. Ezek sokrétűsége felveti a kérdést, hogy szerteágazó szisztematika, vagy egyetemes osztályozás képezze-e rendezésük alapját. Utóbbi kettős haszonnal járna. Egyrészt az azonos irányú gyűjtemények egyetemes rendezéssel áttekinthetőbbek lennének, érintkezésük egymás között egyszerűsödne, másrészt nem kellene mindig új rendezési módszereken töprengeni. Az ETO táblázatokat használva itt mellőznénk az összetett jelzeteket; olyan és annyi sima főtáblázati szakszámmal, valamint olyan és annyi sima közös alosztással látnák el a gyűjtemény egyes tételeinek nyilvántartó lapját, amelyen és ahány vonatkozásban tájékoztatást adhatunk, illetőleg célszerű nyújtani.

A mai korban, amikor a fényképek, diapozitívek óriási tömege egyes gyűjteményekben olyan sokirányú, soktárgyú, csakis egyetemes osztályozó rendszerrel biztosíthat áttekinthetést, válaszolhat feltett kérdésre hasznosan, dokumentálhat témát gyűjtött anyagunk. Az ETO az előbbihez hasonló módszerrel tárhatja fel az archivumot, ha a képek tartalmát a gyűjtemény céljának megfelelően szakozzuk, az ETO szakrendjében csoportosítjuk, kiértékelhető összefüggésekre fog fény derülni.

/V.Gy./

30

025.45:681.142-523.8:551.5+550.3

Tapasztalatok ETO-rendszerű dokumentáció gépi feldolgozásánál a meteorológia és geocasztrófizika szakterületén. - /Experimente mit

66

der maschinellen Bearbeitung einer Dokumentation auf DK-Basis für die Gebiete Meteorologie und Geostrophysik/ - RIGBY, M. - DK Mitteilungen, 10.k. 2.sz. 1965.márc. p. 5-8.

A kissé rövidített német fordítás felsorolja a feladatokat, amelyek gépi feldolgozásra alkalmasnak bizonyulnak. Ilyenek: 1. a gyűjtött anyag feldolgozása és folyamatos kiegészítése, 2. ETO szerinti szisztematikus címjegyzékek, 3. bibliográfiák készítése és osztályozása ETO-val, 4. ETO jegyzékek kialakítása és naprakész állapotban tartása, 5. többnyelvű ETO kiadások készítése, 6. szisztematikus vagy hierarchikus táblázatok betürendezése, 7. szelektív kutatások és nyomtatott címkidások ETO alkalmazásával. Mindezen gépi rendszereknél az ETO a fő, de nem kizárólagos feltáró eszköz. Néhány fejlesztést rövid leíró magyarázat példázza.

Tapasztalat, hogy az egyes munkamenetek /osztályozás, rendezés, gyűjtés, visszakeresés, címlisták felfektetése és továbbítása/ folyamán az ETO egyszerű és hatásos eszköz az információban: mind bármely speciális és általános tudományterületen, mind a különböző tudományok keresztkapcsolata tekintetében. A számító-, adatfeldolgozó gépek felhasználásának határa nem más az ETO-nál, mint egyéb rendszereknél. Az ETO a különböző nyelvektől, nyelvtanoktól, szójelentésektől, többértelműségtől független nemzetköziségének előnye mellett számjelzeteinek hosszúsága nem akadály: a gép éppúgy megbirkózik ezekkel, mint a rövidebb-hosszabb szerzői nevekkal. Az adatfeldolgozó gép viszont jól használható ETO kivonatok tárolására, folyamatos megmunkálására, nyelvi és osztályozási kutatásokra nemcsak ETO vonatkozásban, hanem más osztályozási rendszerek javára is.

/V.Gy./

31

025.5:002.55

A könyvtárak szerepe a tájékoztató munkában. - /Zur Funktion der Bibliotheken in der Informationsarbeit/ - SCHMOLL, G. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 49-50.

A szerző H.Kunze és K.Rätz egy korábbi cikkével száll vitába /Bibliothek-Dokumentation-Information, ZIID Zeitschrift, 12.k. 1.sz. 1965.jan. p. 13-16./, s rámutat, hogy mind a könyvtárak, mind a kiadóvállalatok munkájában lényeges változásokat kellene elérni a tájékoztató munka javítása érdekében. A tájékoztató szervezet kiépítése során nem a könyvtárat kell tájékoztató vezető szervvé fejleszteni, hanem a tájékoztató központnak /Zentrale Leitstelle ill. Leitstelle/ kell az egész területen az irányító szerepet játszani. A könyvtáraknak nem öncélúan kell a legújabb szakirodalmi eredményeket propagálniuk, hanem a tájékoztatást mindig a legszorosabban a terv teljesítésének szolgálatába kell állítani. A könyvtárakból nem szabad a tájékoztató hálózattól független rendszert kifejleszteni, hanem a könyvtári hálózatot a tájékoztató hálózat szerves részének kell tekinteni. A könyvtáraktól nem várható el, hogy az összes követelményeket azonnal kielégítsék, de mindenesetre világosan le kell szögezni jövőbeni szerepüket és helyzetüket az egységes tájékoztatói rendszeren belül.

/V.P./

32

025.855:026:62

A műszaki könyvgyűjtemények folyamatos szelekciója a haladás és a találmányi tevékenység alapvető feltétele. - /Ciągła selekcja księgozbiorów technicznych warunkiem postępu i wynalazczości/ - KRZYŻEW-SKI, T. - Bibliotekarz, 32.k. 5.sz. 1965.máj. p. 140-142.

A könyvtárakban általában tapasztalható helyhiány erősen gátolja az új időszerű és a tudomány legújabb vívmányairól szóló és tájékoztató kiadványoknak a könyvtárakba való bevezetését. A könyvtárak építése és felszerelése, anyagi bázisa és a kiadványok, valamint az olvasottság növekedési üteme közötti ez idő szerint tapasztalható óriási aránytalanság tovább súlyosbitja a helyzetet. Így az elavult és időszerűtlen szakirodalomnak és a kiadványoknak a kiselejtezése a legcélszerűbb. A másik megoldás, amely csak országos viszonylatban valósítható meg, a könyvtárak messzemenő szakosítása. Az Egyesült Államokban, megfelelő területeken, mindkét módszer helyesnek bizonyult. Például a szakosítás megvalósításával a könyvtárak hasznos területe egyharmadával növekedett. Szempontok, javaslatok és konkrét megindoklások.

/K.P./

33

026:061.25/430.1/

Szakkönyvtárak Szövetsége az NSzK-ban. - /AsPB: Association of Special Libraries in the Federal Republic of Germany/ - REICHARDT, G. - Special Libraries, 56.k. 6.sz. 1965.jul.-aug. p. 391-392.

A szakkönyvtárakat az NSzK-ban ma a "harmadik hatalomnak" tekintik az egyetemi könyvtárak és a dokumentációs központok mellett. A szakkönyvtárak első kapcsolataikat 1945-ben építették ki. Ma szövetségben tömörülnek, amelynek székhelye 1962-től a jülich-i Atomkutató Intézet központi könyvtára. A szövetség feladata, hogy elősegítse a könyvtárközi kölcsönzést, támogassa a bibliográfiai kiadványok, indexek és referenz-munkák összeállítását stb. Központi folyóirat címjegyzéket ad ki 75 könyvtár 18 000 periodikumáról. Új beszerzésekről jelentet meg kiadványt: egy-egy számában 35 könyvtár átlag 300 új könyve és 50 új folyóirata szerepel. A szövetség két-évenként konferenciát rendez a könyvtárosok számára, ennek anyagát is kiadják. Azt tervezik, hogy a KC-t lyukkártyák felhasználásával jelentetik meg.

/H.G./

34

026:62+027.64:331.881

A vállalati műszaki és szakszervezeti könyvtárak egységfrontja. - /Profsojuznaja i tehniczeszkaja biblioteki predprijatija v obcsesem sztroju/ - TERESIN, V.I. - Tehniczeszkaja Biblioteka SzSzsZR, 5.sz. 1965. p. 13-16.

A műszaki könyvellátás javítása érdekében a vállalati szakszer-

68

vezeti és műszaki könyvtáraknak együtt kell működniük. Külön meg kell vizsgálni a szakszervezeti könyvtárak feladatát ott, ahol van tájékoztató hivatal és műszaki könyvtár is, ahol csak műszaki könyvtár van, vagy ahol egyik sincs. Miután mind a két könyvtár ugyanazt a kollektívát látja el, állományuk legyen egymás kiegészítése. A szakszervezeti könyvtár is aktívan résztvehet a műszaki könyvek propagálásában, mint ezt sok gyakorlati példa bizonyítja. Ahol pedig nincs műszaki könyvtár, a szakszervezeti könyvtárnak kell vállalnia a dolgozók műszaki könyvekkel való ellátását. Dolgozók vegyenek részt a műszaki könyvtárosok tanfolyamain, ismerjék meg a kézikönyveket, a GPNTB különböző kiadványait. Fokozott mértékben kell őket módszertani támogatásban részesíteni, hogy el tudják látni fontos feladataikat. Munkájuk tanulmányozása elősegíti megfelelő ellátásukat, irányításukat.

/F.M./

35

026:62+027.64:331.881/049.3/

Műszaki és szakszervezeti könyvtári tanácsok együttműködése a vállalatoknál. - /Szovmesztznaja rabota szovetov tehnicesszkoj i prof-szojuznoj bibliotek na predprijatii/ - SZÜTKOVA, L.A. - Tehnicesszkie Biblioteki SzSzSzR, 5.sz. 1965.máj. p. 16-20.

A műszaki könyvtárak nem hagyhatják figyelmen kívül a szakszervezeti könyvtárak munkáját. A szakszervezeti könyvtárak is résztvesznek az ipari dolgozók kommunista világnézetének kialakításában és ezzel aktív segítséget nyújtanak az iparnak. A két könyvtártípus együttműködésére számos példa van már, melyeket tervszerűen tovább kell fejleszteni és rendszeresíteni annak ellenére, hogy sok helyen még ellenzik az ilyen irányú terveket. Egyes helyeken az együttműködés különböző formái alakultak ki. Tanulmányozni kell a könyvtárak körülményeit, hogy a legalkalmasabb módozatot választhassák ki. A könyvtári tanácsok feladatairól még általában sehol sincs írásbeli dokumentum, ezeket pótlólag el kell készíteni. Feltétlenül szükség van munkatervre is, az legyen a koordinációs tevékenység alapja is. A könyvtárak együttműködésének egyik fontos racionalizáló eredménye lehet pl. a közös olvasói nyilvántartás.

/F.M./

36

027.7:65.011.42

Egyes műszaki ésszerűsítések a Delfti Műszaki Egyetem könyvtárában. - /Niektóre usprawienia techniczne w bibliotece Politechniki w Delft/ - URBANCZYK, I. - 32.k. 6.sz. 1965.jun. p. 170-173.

A delfti Műszaki Egyetem könyvtára jellemzőinek, személyzete létszámának, gyűjteményei volumenének és évi forgalmának ismertetése után leírja és illusztrálja a könyvtár műszaki felszerelését. Igen érdekesek az információk telefonok, amelyek a nyomógomb megnyomása után az olvasó számára tipikus tájékoztatást adnak a könyvtári szolgáltatásokra vonatkozólag. A katalógusszekrények mellett mindennél található az ilyen telefon és bibliofon. Az utóbbi biztosítja

az összeköttetést az olvasó és a raktár között. A könyvek, folyóiratok, mikrofilmek, fordítások, stb. megrendelhetők távbeszélőn, telexszel is. Az utóbbi két módszert leginkább a könyvtár bezárása után, éjjel, stb. alkalmazták és akkor az üzenetek a magnetofonszalagra vannak rögzítve, és a személyzet megérkezése után azonnal elintéztet nyernek. Több érdekes megoldás.

/K.P./

37

027.7.001.6+027.021.001.6/53/

A Kairói Egyetemi Könyvtárnak és az EAK tudományos könyvtárainak fejlesztési problémái. - /Entwicklungsprobleme der Universitätsbibliothek Kairo und des Wissenschaftlichen Bibliothekswesens der Vereinigten Arabischen Republik/ - BURGEMEISTER, B. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 6.sz. 1965. p. 321-336.

A Kairói Egyetemnek 12 fakultása és 40 000 hallgatója van: 660 000 kötet könyvvállományából 260 000 van a központi könyvtárban. A fakultások könyvtárai a dékánok alá tartoznak; a központi könyvtárat a rektorból és a dékánokból álló tanács irányítja. A központi könyvtárnak csak tanácsadó szerepe van a fakultások könyvtáraival szemben: ez a decentralizáció az egyik hiányosság, a másik a fakultási könyvtárak különböző fejlettségi foka. A központi könyvtár gyűjtőköre elsősorban a kézikönyvek és a filozófia fakultás szakterületei. Évente 10 000 kötet könyvet és 1200 folyóiratféléseget tud beszerezni devizakeretéből. Nagy segítsége a beszerzésnek az egyetemen készített 400 monográfia és a fakultások 10 szakfolyóirata. A könyvtárnak saját nyomdája van. A központi könyvtárnak betűrendes és szakkatalógusa van. A rekatalogizálást az ALA katalogizálási szabálya szerint az 50-es években kezdték meg. A szakkatalógust Dewey Tizedes Osztályozása szerint építették ki. A központi könyvtárban a közeljövőben közvetlen telefonösszeköttetéses tájékoztató szolgálatot kívánnak létrehozni.

/H.G./

38

061.6:027.021/480/

Finnországi kutatókönyvtárak. - /Research libraries in Finland/ - ELLSWORTH, R. - The Library Quarterly, 35.k. 3.sz. 1965.jul. p. 149.

Finnországban a könyvtárak jelenleg a gyors fejlődés szakaszában vannak. Az ország küzdelmes történelmi multja ellenére magas kulturával rendelkezik. Problémákat okoz azonban a kétnyelvűség /svéd és finn/. A kutatókönyvtárak munkáját a Kutatókönyvtárak Tanácsa hangolja össze a beszerzések és cserék, a bibliográfiai szervezet, valamint a tárolás és visszakeresés módszerei terén. A jelenlegi könyvtári szervezet és hálózat 1947-től kezdve épült ki. Először csak egy bizottságot jelöltek ki a helyzet felmérésére, mely 1950-ben tette meg jelentését. E szerint 211 kutató és műszaki könyvtár működött az országban, ezek közül 4 rendelkezett 300 000 fölötti állománnyal. A bizottság javaslatot tett a további fejlesztésre vonat-

70

kozóan, különös tekintettel az együttműködésre, valamint a könyvtárosok képzésére. Megkezdték a folyóiratok mikrofilmzését is: 1963-ra ily módon 11 millió folyóiratoldalt rögzítettek. 1954-től a bizottság "delegáció" néven nagyobb hatáskörrel dolgozott tovább, és koordinálta a nagyszabásúvá váló munkát, ami bibliográfiai kiadványok elkészítésére irányult. Részletesen ismerteti a kutatókönyvtárak, a közkönyvtárak fejlődését és jelenlegi helyzetét, valamint a többi skandináv országokkal kiépült kapcsolatot.

/V.P./

39

37.007:002.55

Az oktatók és nevelők tájékoztatása a műszaki-tudományos haladásról. - /Zur Information der Lehrer und Erzieher über den wissenschaftlich-technischen Fortschritt/ - STIEHL, W. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 3.sz. 1965.jun. p. 75-79.

A szocialista oktatással szemben támasztott egyik legfőbb követelmény, hogy mindig kövesse a tudomány és technika fejlődését. Ezt a feladatot megfelelő tájékoztatás nélkül megoldani nem lehet. A Párt Központi Bizottságának 8. ülése ezért erre vonatkozólag külön határozatot is hozott. A szerző analizálja a speciálisan az oktatók részére készített kiadványok és tájékoztatási szolgáltatások jelenlegi helyzetét, rámutat a fokozottabb differenciálódás szükségességére és a jelenlegi tájékoztatási anyagok nem kielégítő voltára. Megvizsgálja a lehetőségeket és korlátozásokat, s a megoldás módzataira 3 variációban tesz javaslatot: 1. A már meglévő tájékoztató kartonszolgálatot speciális irányban kell továbbfejlesztetni, mint ahogy erre a Fizikaoktatás tartalma és módszertana c. kartonszolgálat már utat mutat; 2. Az egyes szakterületek oktatási irányát megszabó folyóiratokat kell megfelelő referálókartonokkal kombinálni; 3. Teljesen új és célirányított információs anyagot kell kiadni, melynek természetére a szerző részletes javaslatokat tesz.

/V.P./

40

331.77:002.55

Néhány gondolat az iparági vezető káderek tájékoztatásával kapcsolatban. - /Einige Gedanken zur Information für leitende Kader im Industriezweig/ - JEDZINY, G. - ZIID Zeitschrift, 12.k. 3.sz. 1965. jun. p. 79-83.

Itt az ideje, hogy a szervezési problémákon túlmenően a tájékoztatóstudománnyal kapcsolatos alkalmazott kutatásokat is megkezdjük, s pl. az információ és az egyének ill. kollektívák közötti kapcsolat kibernetikai szempontjait is megvizsgáljuk. - A vezető káderek részére nyújtandó információk esetében mindenképp a felhasználók ezen speciális körének igényeit kell felmérni, majd a részükre nyújtandó tájékoztatás mennyiségét és minőségét meghatározni. A vezetés tájékoztatására az elektronikai iparágban történtek konkrét kísérletek az NDK-ban. A vezetők részére az őket érintő alap- és

alkalmazott kutatások legújabb eredményeiről, új termékekről és eljárásokról, a fejlődésnek az adott szakterületen vezető szerepet játszó országokban észlelhető tendenciáiról, valamint a kereskedelmi, gazdaságpolitikai kérdésekről /pl. világtársi helyzetről/ nyújtanak tájékoztatást. A tájékoztatás formája rövid gyorsinformáció és mélyreható tanulmány, melyeket kartonformában ill. szabad lapokon bocsátanak a felhasználók rendelkezésére. A tájékoztató mérnök a vezetőkkel állandó szoros kapcsolatban kell, hogy legyen.

/V.P./

41

347.771+608:338.45

Szabadalmak az ipar szolgálatában. - /Patentnaja literatura szluzsit proizvodstvuj - ZSELEZNJAK, V.P. - POHVALENKO, A.G. - Tehnicseszkie Biblioteki SzSzSzR, 5.sz. 1965. p. 10-12.

A Zlatousztovi Kohászati Művek tudományos műszaki könyvtárában több mint 7500 hazai találmány leírását, különböző témák szerinti hazai és külföldi szabadalom-gyűjteményeket, periodikákat, bibliográfiákat, tájékoztató-kiadványokat tartanak. Értékes anyagukat propagálják is, és szoros kapcsolatot tartanak az üzem tájékoztató hivatalával. Az egyik üzem-részben kezdeményező csoportot hoztak létre, melynek tagjai rendszeresen látogatják a Könyvtárat. Kiállítások, előadások, mozgókönyvtár, stb. meghozták a várt eredményt: 1 hónap alatt több mint 800 szabadalmi leírást néztek át és 80 találmány alkalmazását javasolták. A dél-uráli népgazdasági tanács 1964-ben versenyt hirdetett a területén lévő üzemek és tudományos kutatóintézetek között szabadalmak ismertetése és felhasználása terén, melyben a zlatousztovi üzem első helyezést nyert. Feltalálódik az év folyamán 173 újítási javaslatot tettek, melyek gazdasági eredménye 1 375 000 rubel megtakarítás volt. Eredményes munkájáért a könyvtár pénzjutalmat kapott.

/F.M./

42

371.68:027.022

Észrevételek a népkönyvtárak audio-vizuális szolgálatának szervezési problémáiról. - /Kilka uwag o problemach organizacyjnych sluzby audiowizualnej w bibliotekach publicznych/ - BIALECKI, T. - Bibliotekarz, 32.k. 5.sz. 1965.máj. p. 146-148.

Az audiovizuális szolgálat könyvtári szerepének és fontosságának ismertetése után részletesen foglalkozik a szolgálat szervezési és felszerelési kérdéseivel, valamint e kérdések megoldásának lehetőségeivel lengyelországi viszonylatban. Megállapítja, hogy e kérdések helyes megoldásától függ e szolgálat eredménye, munkájának hatékonysága, valamint létjogosultsága. A már eddig működő könyvtári audio-vizuális szolgálat tapasztalatai alapján konkrét javaslatokat tesz e kérdések gyors és helyes megoldására. Meghatározza a könyvtári audio-vizuális szolgálat vezetőjének és beosztott személyzetnek a feladatait és kötelességeit. Több lengyel járási és megyei könyvtárban működő audio-vizuális szolgálat igen hasznosnak bizonyult.

/K.P./

72

A 8 mm-es film használata a tudományos oktatásban és kutatásban.
 /The use of 8 mm film in scientific education and research/ - VA-
 ROSSIEAU, J.W. - The Scientific Film. Le Film Scientifique, 6.k.l.sz.
 1965.febr. p. 11-13.

Már egy 1962-ben közölt jelentés megállapította, hogy a nem-játék filmek és az audio-vizuális eszközök területén a 8 mm-es hangosfilm a legjelentősebb lépés.

Az Egyesült Államokban az oktató filmek növekvő használata szükségszerűen vonta maga után azt a követelményt, hogy a tárolás szempontjából kedvezőbb megoldást találjanak. 1961. év végén hozták forgalomba a 8 mm-es némafilm vetítőt.

Melyek a 8 mm-es filmek előnyei:

- kisebb a helyigénye
- olcsóbb
- a vetítő berendezés is olcsóbb
- nem kizárólag filmtár utján vehető igénybe, magánszemély is könnyen beszerezhet vetítő berendezést és filmanyagot.

Vannak a 8 mm-es filmeknek hátrányai is:

- eredményessége kisebb, mint a 16 mm-es film esetében
- a szennyeződés és karcolás jobban látszik
- kezdetben problémák voltak a hanggal, ezt ma már kiküszöbölték.

A fejlődés komplex, iránya a következő csoportok együttműködésétől függ:

- a kamerákat, vetítőket és egyéb felszereléseket tervező mérnökök
- a kamerákat, vetítőket és egyéb felszereléseket gyártó cégek
- filmgyártók
- filmforgalmazók
- oktatási intézmények
- egyéni felhasználók.

1963-ban mutattak be új 8 mm-es hangosfilm vetítőket, /amelyek televíziós készülékre emlékeztetnek/, ezeket az ipar elsőként alkalmazta. Számottevő az érdeklődés a 8 mm-es film iránt a tudományos kutatók körében is. Lehetőség van a szükséges berendezések tömeges előállítására.

/G.M./

Az oktatófilm és az ipari munkásvilág. - /Unterrichtsfilm und industrielle Arbeitswelt/ - SCHMID, F. - Film Bild Ton, 15.k. 1.sz. 1965.jan. p. 4-9.

Az oktatásügy állandó mozgásban van. Erősödik az a törekvés, hogy az iskola munkáját az ipar követelményeivel összhangba hozzák, vagyis a lehető legkvalifikáltabb technikusokat képezik, s ennek megvalósítása érdekében a lehető leghatékonyabb módszereket dolgozzák ki a tanárok és tanulók részére. Ennek keretében az elkövetkező

években az oktató filmeknek különös jelentősége lesz.

Mi a filmeknek, mint oktatási eszköznek a szerepe a különböző képzési fokokon?

1. A szakképzés előtti, alapfoku képzés.

A 10-14 közötti korosztály számára az ipari munkásvilág technikai és szociológiai feltételeinek filmen való bemutatása e fokon megfelelő előkészítést jelenthet. Az alaptudományok /matematika, fizika, kémia, biológia/ közvetítése a további szakmai tanulmányok alapja. A gazdaság és társadalom funkcióinak és strukturájának vizuális példái is már ezen a fokon szükségesek. A matematika a tudományok között ma kulcspozícióban van. A mai nagyipar képét a fizika, kémia döntően formálja. A film üzemi példákat adhat, trükkfelvételekkel azokat a fizikai és kémiai törvényeket mutatja be, amelyek az előállítási eljárások alapulnak. A biológia a mezőgazdaság és az élelmiszeripar szempontjából érdekes.

2. A pályaválasztás kora.

Mindezideig a 14 éves fiatalok kevéssé vannak felkészülve a pályaválasztásra. A filmek e téren sokat segíthetnek, de csak akkor, ha az egyes iparágak munkájának reális képét adják, ha a nehézségeket is megmutatják. E körhöz kapcsolódik az alaptudományi ismeretek további szélesítését szolgáló filmanyag felhasználása.

3. A szakképzés.

E fokozat az ipari munkásvilág intenzívebb magyarázatát, szemléletesebb bemutatását igényli. A film feladata az elméleti tudás biztosabbá tétele, az elmélet és gyakorlat kapcsolatának erősítése. Az ipari termelési eljárások bemutatása e fokon a különleges filmtechnikai eljárások segítségével hatékonyabb.

4. Szakmai továbbképzés.

Itt már szükséges a vezetés, szervezés kérdéseivel foglalkozó filmek felhasználása. A modern gyártási folyamatok műszaki, tudományos és gazdasági alapjaira példákat bemutató filmanyag szerves része kell legyen az oktatásnak.

/G.M./

45

371.686:791.43:373.524

Nevelés játékfilmmel a népiskola felső fokán. - /Erziehung zum Spielfilm in der Volksschul-Oberstufe/ - VOX, H. - Film Bild Ton, 15.k. 2.sz. 1965.febr. p. 21-28.

A játékfilm felhasználása a nevelési-oktatói munkában az eddig még kevéssé tárgyalt kérdések közé tartozik, törvényszerűségeit egy kézikönyv sem foglalja össze.

Miért van a film olyan nagy hatással az ifjúság jelentős részére? A 13-14 évesek "képéhsége" és élmények utáni vágya magyarázza a gyakori mozilátogatást. Még mélyebb indokot fed fel a film lényege: a mozgókép kifejező ereje s a hangaláfestés. A játékfilmnek is fontos szerepe lehet az oktatásban, de nagy gondot kell fordítani arra, hogy a fiatalok segítséget kapjanak a kiválasztásban. A mai fiatalok nagy érdeklődéssel fordulnak a technika felé is. Miután majd minden iskola rendelkezik filmvetítő berendezéssel /esetleg felvevővel is/, betekintést nyerhetnek a tanulók a filmtechniká-

74

ba, de az oktatófilmek segítségével a technika széles birodalmába is. Milyen eredményeket várhat az oktatás a film segítségével? Az oktatófilmeket tervszerűen és szervesen kell beiktatni az oktatási programba. Az oktató számára a film időmegtakarítást jelent, amellyel a film magyarázat szemléletesebb, rövidebb idő alatt maradandóbbra rögzíti az ismeretanyagot.

/G.M./

46

371.657

Tanítás a képernyő előtt. - /Unterricht vor dem Bildschirm/ - BONGARD, P. - Film Bild Ton, 15.k. 3.sz. 1965.márc. p. 24-26.

Az ipari szakiskolák feladata a szakképzés gyakorlati oldalának kiegészítése és elmélyítése is. Igen fontosak az első tapasztalatok és élmények, amelyek a tanulóknál kialakulnak jövőbeni szakmájukkal való előzetes találkozásai során. Az ismerkedésnek a szakiskola bemutatató műhelyeiben kell megtörténni. Az elméleti anyag szemléltetése és elmélyítése céljából közelebb kell kerülni az egyes munkafolyamatokhoz.

Hameln városában e célra az ipari szakiskolában megfelelő műhelyeket hoztak létre és televíziós készülékkel szerelték fel, amely lehetővé teszi minden osztályban, ugyanúgy mint az előadóteremben, televíziós adás /esetleg több program/ vételét, de különösen sajátos felvételeket a műhelyekből. Itt már két éve dolgoznak ezzel az eljárással. Kisebbségi nehézséget jelent még a felvétel tárgyának helyes megvilágítása, az akusztikai kapcsolat.

Elegendő tesz-e a zártláncú iskolai televízió azoknak a követelményeknek, amelyeket az oktatófilmek elé kitűzünk. A televíziós felvétel ugyanúgy dokumentáló jellegű, a folyamatot az eredeti hanggal veszi fel, így minden tanuló az osztályban úgy érzi, hogy a saját gépe van előtte. Ez vonatkozik a fizikai folyamatokra ugyanúgy, mint a mérési eredményekre és a mikroszkópiai vizsgálatokra. A televíziós felvételnél a szakoktató, aki osztályát ismeri, aki a bemutatató anyagát a műhelymesterrel megbeszélte és tervet /forgatókönyvet/ készített, didaktikailag megkönnyítheti a folyamatok megértését /ami szóval, krétával, de még filmmel is nehezebben érhető el/.

A felvétel olyan rövidre szabható, amennyire szükséges, meg lehet ismétetni, ahányszor szükséges. Lehetséges ellenőrző kérdéseket feladni /amely a műhelyekben is hallható, s a megfelelő ismétlésekre sor kerülhet/.

A módszer komoly eredményeket hozhat, ha az oktatók az anyagot megfelelő módon dolgozzák fel. Ez sok apró munkát követel, de minden megtérül, mert a diákok műszaki érdeklődésének felkeltését szolgálja.

/G.M./

47

371.687

Vezetékes televízió Hannoverben. - /Schulinternes Fernsehen in Hannover/ - LANIUS, G. - Film Bild Ton, 15.k. 3.sz. 1965.márc.p.5-9.

1964. decemberében érdekes kísérletet folytattak Hannoverben a

vezetékes iskolai televízió lehetőségeire vonatkozóan. E készülék akkor Európában máshol még nem volt használatban. Az érdeklődésre jellemző a különböző szakmai területekről érkezett látogatók nagy száma. A kísérlet fontos lépést jelent a probléma tisztázásában: a vezetékes televízió, mint didaktikai-módszertani koncepció helyes, szervezési szempontból célszerű és gazdaságos.

Az Egyesült Államokban a "closed-circuit television" meghatározást alkalmazzák /zárt láncu televízió/, amely az átvitel rendszer lényegét meghatározza. Ennek különleges formája a "schuleigenes Fernsehen /SIF/". Tipusai:

1. A berendezés egy oktatóteremben van, az adás más terembe nem vihető át.

2. A berendezés az egész iskolára vagy egy nagy iskola épületkomplexumára kiterjed. Ez esetben van egy stúdió-oktatóterem. 4 kamera működik, a mikrofonok rögzítettek. Keverőasztal is van. Minden osztályban vevőberendezés működik.

3. A berendezés kiterjeszhető egy városi iskolahálózatra is. A Hannoverben felszerelt berendezés egy épületkomplexumon belül működik. Új vonása, hogy a vizuális és akusztikai kontroll az egyes osztályokban lehetséges. A hannoveri kísérlet során a következő sajátos problémákra kellett választ adni:

- A televízió sajátos didaktikát követel-e?
- Szükséges-e, hogy az oktató különleges képzettségű legyen?
- Milyen oktatói munkaközösség lehetséges?
- Lehet-e a vevő osztályok előadóival beszélgetést folytatni?
- Hogy állnak a tanulók az új oktatási formával?

A kísérlet szerint új módszerrel állunk szemben, az oktatási anyag sajátos feldolgozásával. Ennek megfelelően a kamerák mögött működő pedagógusnak rendelkezni kell a berendezés lehetőségeinek ismeretével. Munkaközösség működését több szempont indokolja /a felvétel és a vevőosztály oktatóinak tevékenysége együttesen határozza meg a televízió-lecke eredményességét/. A TV oktató és vevőosztályok között beszélgetést folytatni csak feltételesen lehet. A tanulók rövid idő alatt megszokták a berendezést. Bámulatot gyorsan megtanulták a kezelést. Igen lelkesek, habár még sok érdekes ellenvélemény is van.

/G.M./

A műszaki-tudományos szekciók a műszaki-tudományos propagandaházakon belüli szervezésének alapelvei. - /Osztovnjue príncípú organizaciji naučno-tehnicseszkich szekcij pri domach naučno-tehnicseszkoj propagandü/ - JACENKO, G.G. - HARIZEMENOV, I.V. - Naučno Tehnicseszkaja Informacija, 6.sz. 1965.jun. p. 14-16.

Gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a műszaki-tudományos propagandaházakban létesített műszaki-tudományos szekciók tevékenységének nagy szerepe van a műszaki-tudományos és gazdasági propaganda fejlesztésében, ezért célszerű e szekciók továbbfejlesztése és rendszerezése. E szekciók munkájában résztvesznek az ismert tudósok, magas képesítésű szakemberek, valamint az ipari él-

munkások. A szekció tagjainak a kiválogatása helyi viszonyoknak megfelelően történik, ez idő szerint az egyedileg önkéntesen jelentkezett jelöltek közül. A műszaki-tudományos szekciókat az adott területén vagy országában leginkább előforduló iparág szerint fejlesztik, ami helyes és célszerű. A szakértők egyesülése a műszaki-tudományos szekciókban különböző elvek szerint, például a technológiai eljárások, a szakmák, stb. szerint történik. A szekció szervezési és irányítási szerve az 5 főből álló iroda, amelynek elnöke, elnökhelyettese és titkára, valamint 2 szakmunkatársa van. A tematikai munkának a tervezése egy évre, a folyó munkának a tervezése egy hónapra történik. Több szekció műszaki tudományos munkáját a temetikai-tudományos tanács irányítja, amelynek feladata a szekció tevékenységének és munkájának ellenőrzése, a tapasztalatcserének a megszervezése, egyes szekciók által kidolgozott tematikai tervek jóváhagyása, tanfolyamok, szemináriumok, stb. szervezése. Javaslatok egyes hiányosságok kiküszöbölésére és a munkamódszerek korszerűtésére, illetve tökéletesítésére.

/K.P./

49

651.838.4:681.142-523.8

Az adatfeldolgozó gépek és a nem numerikus információk feldolgozása. - /Ordinateurs et Traitement des informations non numériques/ - LINSMAN, M. - Babel, 11.k. 3.sz. 1965. p. 114-117.

Az elektronikus adatfeldolgozó gépek a tudomány és technika legértékesebb segédeszközei közé tartoznak. Az igazgatási és számítési munkákban egyre általánosabbá válik alkalmazásuk, s hovatovább nélkülözhetetlenekké válnak a tudományos vállalatvezetésben. Ezek a gépek egyaránt alkalmasak numerikus és nem numerikus információk feldolgozására. Az adatfeldolgozó gép fő szerkezeti egységei: a bemenő, a memória, a feldolgozó, a vezérlő és a kimenő egységek. A bemenő szerkezeti egységek kapják meg a feldolgozandó adatokat és a műveleti programot. A memória-egységek tárolják a közbeeső vagy végleges eredményeket, ezek lehetnek munka-memória egységek, amelyeknél az adatok belépése gyors, de a befogadóképesség viszonylag csekély, és tároló memória-egységek, viszonylag lassu adat-belépéssel, de nagy befogadóképességgel. A feldolgozó egység a memória-egységtől kapja meg a feldolgozandó adatokat és visszaküldi oda a részleges vagy a végső eredményeket. A vezérlő egység helyezi el a memória-egységben az utasítás-sorozatot, amelynek irányítása kell a gép működését. A kimenő egységek szolgáltatják a feldolgozás eredményeit. - A programok összeállítása szükségessé teszi, hogy mindegyik részletesen elemezzék az elvégzendő munkát. A részletkérdések szintézisére kell törekedni, amit megnehezít az a körülmény, hogy a gépek nyelve - a jóval összetettebb emberi nyelvhez képest - igen egyszerű. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy: 1. az adatfeldolgozó gépek - jellegüknél fogva - univerzális gépek; 2. az a technika, amelynek alapján működnek, lehetővé teszi, hogy viszonylag rövid idő alatt jelentős adatmennyiséget dolgozzanak fel; 3. a programozásban mutatkozó szakadatlan fejlődés a szellemi munka egyre nagyobb mértékű automatizálására vezet.

/G.I./

Idegen nyelvek emberi és gépi fordítása. - /Human vs machine translation of foreign languages/ - LUFICIN, J.M. - IEEE Transaction on Engineering Writting and Speech, EWS-8.k. 1.sz. 1965.jun. p. 8-14.

A fordítások fontosságát mutatja, hogy az USA kormánysszervek évente 3 millió dollár értékben rendelnek fordításokat. A kormány által a gépi fordításra adott pénzügyi keret meghaladta a 10 millió dollárt. A világon ma több mint 50 helyen folynak kísérletek a gépi fordítással, ennek több mint fele nem az USA-ban. Az USA-ban a közelmúltban sok gépi fordítási kísérlet szünt meg vagy tért át alapvetőbb nyelvészeti kutatásra. Ennek oka, hogy a 10 év előtti optimizmus a fordítás gépesíthetőségéről már a múlté. Egyetlen nyelvet sem ismertek ugyanis ahhoz, hogy gépre programozzák. Valószínű, hogy a fordítás szellemi tevékenységének jórésze tudatalatti. Az így valószínűleg nem pontszerűen vagy számjegyekkel leírható folyamatokban, hanem vonalszerűen vagy analóg mechanizmusban tárol; komplex asszociatív logikai folyamatait sem ismerjük. Ezért a gépi fordításra valójában először tanulógépet kellene létrehozni, amely az emberi fordítások technikájának megtanulása után fordítana. A gépi fordítást nehezíti, hogy szinonimák tulajdonképpen nincsenek; a szóról-szóra fordítás pedig 80 %-os eredményt ad ugyan, de a hiányzó 20 % érthetlenné teszi a szöveget. A szintaxist sem ismerik eléggé: jellemző, hogy német alányi alárendelt mondat képzésére 300 szintaktikai szabályt gyűjtöttek össze. A gépi fordítás problémája ma nem a szükséges számítógép tervezése vagy programozása, hanem a nyelvészeti elemzés. Ez viszont szinte leküzdhetetlen akadályokkal áll szemben.

/H.G./

A műszaki fordításügy Csehszlovákiában. - /Technical translation in Czechoslovakia/ - SOUKUP, F. - Babel, 11.k. 2.sz. 1965. p. 79-81.

A cikk szerzője Levy-nek a "Babel" 1963. évi 2. számában megjelent hasonló tárgyú cikkéből indul ki. Egyetért a korábban megjelent cikk szerzőjével abban, hogy a csehszlovákiai műszaki fordításügy területén hiányosságnak tekintendő, hogy műszaki fordítói szervezet mind ez ideig nem jött létre. A műszaki fordítók túlnyomó többsége Csehszlovákiában csak mellékfoglalkozásként fordít, s ezek számára fordítói szervezet létesítésének nincs nagyobb jelentősége. Nem ért azonban egyet a szerző Levy-nek azzal a véleményével, hogy a műszaki fordítóknak nincsenek olyan szakmai problémák, amelyek kritikai elemzésen alapuló eszmecserét igényelnének. A szépirodalmi fordításokkal ellentétben azonban, a műszaki fordítások elkészítésére viszonylag rövid idő /néhány nap vagy hét/ áll csak rendelkezésre, s így abban az esetben, ha a fordítással kapcsolatban probléma merül fel, a fordítónak sürgősen érintkezésbe kell lépnie az illetékes szakemberrel. Ilyen esetek pedig a műszaki fordítások területén gyak-

ran előfordulnak.- A műszaki fordításnál a legfőbb követelmény a szakkifejezések pontossága és a helyes nyelvhasználat.- A második világháború befejezése utáni években a műszaki és tudományos irodalom fordítása terén semmiféle irányítás nem volt. 1952-ben vezették be a külföldi tudományos és műszaki irodalom fordításainak országos nyilvántartását. Ez a fordításnyilvántartási rendszer egészében véve bevált. A készfordításokról rendszeresen kiadnak ki jegyzéket, amelynek alapján a fordítást készítő intézménynél csekély díj ellenében fordításmásolat rendelhető. Fordító központok létesítésére csak későbbi időpontban került sor, Prágában. A jelenlegi helyzettel ellentétben, kívánatos, hogy a nagyobb tudományos intézmények, ill. iparvállalatok, a szükséghez képest, fokozatosan kialakítsák szakfordítói gárdájukat.

/G.I./

52

651.926:62/061.3//54/

Az Indiai Országos Tudományos Dokumentációs Központ második szemináriuma a tudományos és műszaki fordítás kérdéseiről. - /The second Insdoc seminar on scientific and technical translation/ - DAN-DEKAR, M.S. - Babel, 11.k. 3.sz. 1965. p. 109-110.

Az Indiai Országos Tudományos Dokumentációs Központ /Insdoc/ 1965.ápr.15-17. között Új-Delhiben szemináriumot tartott a tudományos és műszaki fordítás kérdéseiről. A szemináriummal kapcsolatban tartották meg az Indiai Tudományos Fordítók Szövetségének közgyűlését. A szeminárium egyik célja az volt, hogy felhívja az indiai közvélemény figyelmét a műszaki fordításügy szükségességére és fontosságára. A legfőbb célkitűzése azonban az India különböző részein működő műszaki fordítók összejövetelének létrehozása volt, valamint alkalom teremtése a szabad vitára és eszmecserére. A szemináriumon mintegy 70-en vettek részt, különböző tudományos intézetekből és egyetemekről. A szemináriumon 17 ajánlást fogadtak el. Ezek közül kiemelkednek a következők: 1. A szeminárium javasolja, hogy az Oktatásiügyi Minisztérium tüzze napirendre az indiai nyelvekkel kapcsolatos tudományos fordítási problémákat; 2. Javasolja ösztöndíjak alapítását szakembereknek tudományos fordítói képzésére az indiai és idegen nyelvek területén; 3. Javasolja, hogy a tudományos munkatársakat megfelelő anyagi elismeréssel /fizetésemelés, pótlék/ jutalmazzzák egy-egy idegen nyelv elsajátításáért; 4. Javasolja a fordítási szolgálatok összehangolt decentralizálását oly módon, hogy a szervezeteken belül fordítási részlegeket szervezzenek, továbbá körzeti és központi fordítási szervezetet hoznak létre; 5. Javasolja, hogy a szakképzett fordítókról vezessenek nyilvántartást az Insdoc-nál; 6. Javasolja kis létszámú bizottság szervezését az Insdoc, az egyetemek, az iparvállalatok és egyéb tudományos intézmények stb. képviselőiből, méltányos fordítói díjak megállapítása céljából; 7. Az Insdoc vagy egy másik egyetemi szervezet tartson szemináriumot a gépi fordításra vonatkozó irodalom áttekintése és a gépi fordítás Indiában való bevezetésére vonatkozó konkrét javaslatok megtétele céljából; 8. Javasolja, hogy fordítsanak nagyobb figyelmet az idegen nyelvek egyetemi oktatására.

/G.I./

Fordító-iskola Finnországban. - /L'École des traducteurs en Finlande/ - WIDNAS, M. - Babel, 11.k. 2.sz. 1965. p. 61-64.

Finnországban 1962. óta foglalkoznak egy vagy több fordító- és tolmácsiiskola létesítésének a gondolatával. Az Oktatásügyi Minisztérium 1963. novemberében bizottságot küldött ki e kérdés tanulmányozására, s a bizottság által készített tervezetet a minisztérium a Helsinki-i Egyetem Irodalmi Fakultásának, valamint a Finnországi Fordító Egyesületének küldte meg véleményezés céljából. A tervezet hangsúlyozza fordító-iskola létesítésének szükségességét, és azt az álláspontot szögezi le, hogy a fordító-iskolákat az egyetemek keretein kívül, de állami támogatással és ellenőrzés mellett kell létrehozni. Ez iskolák hallgatóinak, az érettségi bizonyítványon kívül, egyéb képzéssel nem kell rendelkezniük. Két ilyen iskola szervezése látszik célszerűnek: az egyiket Turkuban, a másikat Temperében kívánatos megszervezni. Kezdetben - a svéd nyelven kívül - az angol és a német nyelvet kell oktatni. A fordító-iskolák tanárait a középiskolák, ill. egyetemek nyelvtanárai közül /elsősorban ez utóbbiak soraiból/ kell kiválasztani. Ezekon kívül olyan nyelvtanárokat is kell alkalmazni, akik anyanyelvükön oktatnak. Az egyes tanfolyamok heti óraszámja 36. Az iskola tanterve társalgási órát, szóbeli fordítást, stílusgyakorlatot és a szótárak stb. használatának gyakorlását, nehéz szövegek fordításának ellenőrzését, fogalmazást stb. foglal magában. Az egyes csoportok 10-30 hallgatóból állnak. A kétéves tanfolyam befejezése után a hallgatóknak vizsgát kell tenniük, s a vizsga sikeres letétele esetén hites fordítókként működhetnek. - A tervezetet véleményező szervek arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a fordító-iskola tanulmányi idejét a tervezett két év helyett három vagy négy évben kellene megállapítani, ezt követően pedig a végzett hallgatóknak fordítói gyakorlatra kellene menniük valamelyik kereskedelmi vagy iparvállalathoz, vagy állami hivatalba.

/G.I./

A kutatások önállóságáért a fordítások automatizálásának területén. - /Pour une autonomie des recherches en traduction automatique/ - HOUZIAUX, M.O. - Babel, 11.k. 3.sz. 1965. p.118-122.

Történeti áttekintésben nézve, a fordítások automatizálása két tényező összekapcsolódásából magyarázható; az egyik a fordítások iránti szükséglet megnövekedése, a másik az elektronikus adatfeldolgozó gép megjelenése. Így tehát a fordítások automatizálásának gondolata a gyakorlati szükségletekből fakadt. - Az adatfeldolgozó gép adott munkaprogramhoz, kódolt utasítások összességéhez alkalmazkodik, amelyek sorrendjét előzetesen meghatározták. A gép nem "kezdemenyez" semmit /a kifejezés emberi értelmében véve/, csupán végrehajtó munkát végez. Bár az automatizált fordítást gyakran említik úgy, mint az emberi fordítás utánzását, mégis, lényegében azonos célkitűzésük ellenére, alapjában véve különböző folyamatokról van

szó. A cikk szerzője ábra alapján szemlélteti az emberi fordítás folyamatát, szembeállítva azt az automatizált fordítás folyamatával. Elméleti jelentőségének tekintti csupán azt a kérdést, hogy a fordítások automatizálására vonatkozó kutatások alá vannak-e rendelve a nyelvészetnek, vagy sem. A nyelvészet itt inkább segédtudományként szerepelhet. Ezenfelül nem szabad összekeverni az alkalmazott nyelvészetet a strukturális nyelvészettel. Az az új - szigorúan objektív - mód, ahogyan az alkalmazott nyelvészet a fordítások automatizálásával foglalkozik, valószínűvé teszi, hogy ezáltal a nyelvészeti jelenségek is bizonyos mértékig világosabbakká válnak.

/G.I./

55

681.142-523.8:651.926.011.54

Az ember és a számológép közötti kommunikáció lehetőségei. Egy technológián alapuló rendszeres dokumentáció vázlat. - /Les moyens de communication entre l'homme et le calculateur - Ebauche d'une documentation systématique sur la technologie/ - PERRIAULT, J. - La Traduction Automatique, 5.k. 2.sz. 1964.jun. p.38-44.

A címhez kapcsolt jegyzet szerint a cikk azonos egy 1963. decemberében az ATALA-ban /Gépi Fordítási és Alkalmazott Nyelvészeti Társaság, Párizs/ tartott előadás szövegével.

Szintézis igényű összefoglalás. /Csekély számú lapalji jegyzet; 22 lényeges bibliográfiai tétel; 1 ábra; 2 táblázat./ A tárgyalás a következő hét pontban történik.

I. A kérdés fontossága. - Az elektrikus számológépek "szűk keresztmetszete" a bemenet és a kimenet, vagyis a gép és az ember kommunikációjának egyik oldala.

II. A szállítandó információ természete. - A bemenet szimbólumainak /numerikus, alfabetikus, központosási, diakritikus jelek/ csoportosítása.

III. A kommunikáció sémája. - Az emberi nyelv átalakítás után segédnyelvvé válik, ez egy gépi nyelvvé alakul /melyen a műveletek végbemennek/; a visszaalakítás útja ennek a fordítottja /csupán a kimenő emberi nyelvre hatással van még a periférikus utasítások nyelve/. Az egyes tételek technológiai lehetősége részletezve van. /Ábra és táblázatok./

IV. Valóságos kifejezések formájában történő elemzés. - Az ábrán a két nyelvet összekötő nyilak átkódolásokat jelölnek. Ezek közül néhánynak pontos neve van /tabulálás, interpretálás/ /vagyis már ismert művelet/.

V. Organigramme. - Az ábra további kifejtése töredékes megjegyzésekkel a tipográfia automatizálására.

VI. A rögzítés anyagai. - Felsorolás néhány értékelő szóval: lyukkártyák típusai, lyukszalagok, a Stenowriter, Unityper, teleprocessing, mágneses író- és olvasószervezetek, optikus olvasóberendezések /pl. a Retinax/. - Jelenleg az alkalmazott nyelvészetben a lyukszalagot használják leginkább.

VII. A kimenet anyagai. - A tabulálás, az interpretálás gépei, a szedőgépek utasításai és a mikrofilmek kiválasztása kerül itt sorra. Felsorolás némi értékelő megjegyzésekkel.

Az áttekintés konklúziója: A szűk keresztmetszet kezd eltűnni. Az új részletechnikáknak a meglévő rendszerekben történő alkalmazása újabb problémákat vet fel. Ennek megfelelően elengedhetetlen új dokumentációs rendszerek szervezése.

/Sz.Gy./

56

686.846.004.14:027.021

Kézi lyukkártyák alkalmazásának helyzete és lehetőségei a tudományos könyvtárakban. - /Stand und Möglichkeiten der Anwendung von manuellen Lochkartenverfahren im wissenschaftlichen Bibliothekswesen/ - LOH, G. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 7.sz. 1965. p. 385-403.

A peremlyukkártya-, középlyukkártya- és fénylyukkártya rendszereket - korlátozott adattárolókéességük és munkaigényes kiépítésük ellenére - sok könyvtári feladatra sikeresen használják. A szerzeményezés segédeszközeként ezek a lyukkártya-rendszerek csak kis könyvtáraknak ajánlhatók. A könyvtárközi kölcsönzésben viszont nagy könyvtárakban is jól beváltak a peremlyukkártyák. A folyóirat-szerzeményezésben aligha használhatók a kézi lyukkártyarendszerek - ez alól csak a kis gyűjtemények lehetnek kivételek. A betűrendes katalógust csak kb. 10 000 kötetig érdemes lyukkártyára vinni; a szakkatalógust, vagy ha több szakterületet foglal magába, annak egyes részeit fénylyukkártyára érdemes felfektetni. A folyóirat KC-ot viszont minden esetben peremlyukkártyán lehet sikerrel kiépíteni. A kézi lyukkártya-rendszerek fő alkalmazási területe azonban a kölcsönzési; kölcsönzőegységként, könyvkártyaként és határidőnyilvántartásra egyaránt használják - bár valamennyi formájának hátrányai is vannak. A kézi lyukkártya-rendszerek legsokoldalubb alkalmazási területe kisebb könyvtárakban van, ahol a kártyák száma 800-10 000.

/H.G./

57

791.43.05:62:002.63

Új országos központot a műszaki filmek számára? - /A new national centre for industrial films?/ - PITTS-TUCKER, M. - Film User, 19.k. 222.sz. 1965.ápr. p. 209-210.

A "The Times", "The Guardian" és a "Financial Times" c. folyóiratok az elmúlt időszakban rendszeresen foglalkoztak műszaki filmek felhasználásának elemzésével. A British Industrial Film Association véleménye szerint ez jelzi azt a fontos szerepet, amelyet a film betölt az állami, ipari és kereskedelmi tájékoztatásban. Egyes cikkek kifejezetten a BIFA törekvéseivel kapcsolatosak. A BIFA-t 1962-ben hívták életre, "hogy előmozdítsa a filmek az iparban és kereskedelemben való lehető legjobb kihasználását", valamint "az információt és tapasztalatcserét megvalósítsa a műszaki filmeket felhasználó intézmények között, s segítse az angol műszaki filmek hazai és külföldi terjesztését". A társaságnak 126 szervezet a tagja, a legszélesebb érdeklődési területet képviselve, a "műszaki" meghatározást te-

82

hát igen tág értelemben alkalmazzák.

A Federation of British Industries megbízásából a BIFA képviselte a nemzetközi filmfesztiválokon és döntött az angol nevezések felett. Havonta sor kerül az új műszaki filmek bemutatójára /a BIFA üléseinek keretében/. Az elmúlt 2 év alatt 14 konferenciát szerveztek. Jelentős tevékenységet fejt ki a társaság a filmkülkereskedelem fellendítésében. A BIFA főbb célkitűzései közé tartozik, hogy kísérletezzon a film alkalmazásának új módszereivel.

Van azonban egy érdekes pont is az említett cikkekben. A "The Financial Times" javaslata szerint a kormánynak egy olyan országos intézményt kell létrehozni, amely a film területet koordinálja, kutatásokat végez, információkat terjeszt. A BIFA jelenlegi felépítésében, szakcsoportjaival /amelyek a speciális kérdésekben tanácskoznak, tevékenykednek/ az erőfeszítések duplicitásának elkerülését biztosítani tudja. Nap mint nap egyre több információkérés érkezik. Ha a kormányzat - új nemzeti központ létrehozása helyett - a társaságot fokozottan támogatná, úgy ez az iparnak komoly segítséget jelenthetne a filmek speciális felhasználásának koordinálásában és fejlesztésében.

/G.M./

58

800.1

Operatív nyelvészet. - /Operational linguistics/ - CECCATO, S. - Foundations of Language, l.k. 3.sz. 1965. p. 171-188.

A nyelv lényegét adó fogalmakat a nyelvre legjellemzőbb elemi tevékenységek alapján lehet megállapítani, amelyeket, mivel a nyelv nem tartozik a természettudományok közé, magukban a tevékenységekben lehet megragadni. Az ilyen jellegű operatív nyelvészeti kutatás tárgyát un. konstitutív tevékenységgel ragadjuk meg.

A nyelvi jelenségekre jellemző tevékenységeket "vertikális" és "horizontális" szempontból vizsgálhatjuk. Az első azt a tevékenységet emeli ki, amellyel jelentéskapcsolatot hozunk létre a nyelvi jel és a denotátum között, a második a szavaknak egymáshoz való kapcsolatát adja.

A jel, denotátum és a köztük érvényesülő reláció lehetőségei és megvalósulásai nyelvenként eltérnek. A denotátumok és a rájuk utaló jelek "felaprózottsága" gazdaságosságot jelent.

A nyelvi kifejezés és a gondolkodás nem tükrözik egymást tökéletesen, a grammatika és lexika sem választhatók szét teljesen.

Az operatív grammatika alkalmazása a nyelvészeti kutatás egész területén hasznos eredményeket ígér. Vonatkozik ez elsősorban a gépi fordítás és információ kinyerés területére, mert az operatív grammatika a nyelvi tevékenység feltárásával használható modell megalkotására ad lehetőséget.

/H.Gy./

59

800.1

A leíró applikatív generatív modell rövid ismertetése. - /Outline of the applicational generative model of the description of

language/ - SAUMJAN, S.K. - Foundations of Language, l.k. 3.sz.1965. p. 189-222.

Chomsky generatív grammatikája a mondatot szavainak tényleges sorával, egy ún. konkatenációs rendszernek megfelelően generálja. Saumjan a mondatnak nem-lineáris absztrakt rendszer szerinti generálását mutatja be.

Az applikatív generáló rendszer két részből áll; az első részben elvont nyelvi elemeket generálunk, /genotipikus nyelv/, a másodikban a korábban generált nyelvet tényleges nyelvi jelekkel /fenotipikus nyelvvé/ alakítjuk át.

A cikk Saumján korábbi idevágó munkáiból a generáló részt ismereteli kissé megváltoztatva és egy általános, a logikai relációelméletre támaszkodó generáló résszel kibővítve. Ebből kitűnik az a különbség, mely az applikációs modellt a kategóriális grammatikáktól elválasztja.

A cikk részletesebben kifejti az elgondolás központi részét: a transzformációs kalkulust, mellyel a szavak, szókapcsolatok és mondatok átalakítására ad egységes elméletet.

Az egységes transzformálási rendszer alkalmazásától Saumján főként a szemantikai vizsgálatok terén vár eredményeket.

/H.Gy./

60

800.1+801.54/061.3//430.2/

Grammatika és szemantika. - /Grammar and semantica/ - MOTSCH, W. - Foundations of Language, l.k. 2.sz. 1965. p. 122-218.

1964. szeptember 8-án Halleban tartották az NDK 2. nemzetközi nyelvészeti konferenciáját /az első 1959-ben volt Erfurtban/. Feladta a grammatika és szemantika kapcsolatainak vizsgálata volt.

A grammatikaelmélet kérdéseivel foglalkozott M.Bierwisch és N. Chomsky előadása. M.Bierwisch hangsúlyozta, hogy a grammatikaelmélet követelményeit legjobban a generatív grammatika elégíti ki, az analitikus grammatikák csak részeredményeket tartalmaznak, melyek a generatív grammatikában is megtalálhatók.

N.Chomsky elküldött előadása jelentette a legtöbbet az értekezlet számára. Generatív grammatikájára vonatkozó új elgondolásai változásokat jelentenek a régebbihez viszonyítva, amennyiben a szemantikaelmélet beillesztését is szem előtt tartotta. Lényeges, hogy a szemantikai interpretációt érintő információkat még a transzformáció előtt el kell helyezni a rendszerben.

Több előadás hangzott el a grammatikai jelentés kérdéseiről.

A jelenlegi formális szemantikai elméleteknek még több gyenge pontja van: 1. a szemantikai jellemző vonások száma a felhozott példákban nagyon kevés és csak egyszerű esetek megmagyarázására elegendők; 2. nincs tisztázva, hogy milyen szerepet játszanak ezek a jellemzők a szótári anyag rendszerezésében.

K.E. Heidolph előadása kezdeményező lépésnek tekinthető a szövegösszefüggés formális elméletének megalkotása terén.

/H.Gy./

84

Gondolatok a Nyelv automatikus elemzéséről, amely a Gépi fordításnak és az írott üzenetek automatikus feldolgozásának az alapja. - /Considérations sur l'analyse automatique du langage, base de la Traduction mécanique et du Traitement automatique de messages écrits/ - MARTHALER, M.P. - La Traduction Automatique, 5.k. 1.sz. 1964. márc. p.12-19.

A címhez kapcsolt jegyzet szerint ez a szöveg /francia/ fordítása az Université de Genève- /Genfi Egyetem/en 1962. október 15-én tartott angol nyelvű előadásnak.

Különösebb eredetiségre törekvés nélküli félig összefoglaló - félig népszerűsítő előadás. /Lapalji jegyzetek - lényegében - nincsenek; a bibliográfiában ll ismert tétel található./ A tárgyalás a következő öt részben történik:

1. Az információ mennyisége /az információelmélet és kibernetika nemofiziológiai vonatkozásai alapján/.

2. A fogalmak kialakítása /végtelen valóságnak véges számú alapfogalmakra való redukálása/.

3. A nyelv felépítése /a jelek és a jelentések viszonyának lehetőségei: a pontosság vagy a gazdaságosság dilemmája/.

4. A nyelv néhány tulajdonsága /az előző pont további részletezése/. A fonémák száma és az optimális szóhosszuság; a fonémák kombinációs lehetőségei és ennek az átmeneti valószínűség által történő csökkentése a konkrét közlési folyamatban; a kétértelműség, mint a nyelvi problémák kényelmes megoldásának az ára.

5. Nyelvi /nyelvészeti/ elemzés fő problémája a kétértelműségek megszüntetése. A nyelvi elemzés nem grammatikai és szemantikai, hanem determinisztikus és probabilisztikus szabályokra osztható. Egy francia mondat elemzésének példája. A "projektív" mondat szerkezet /ahol a szintaktikai struktúra ágai egymást nem metszik át/. - Zipf és Mandelbrot törvénye a szókinca elemeinek hosszúságáról, illetőleg gyakoriságáról. - I. Rhodes prediktív szintaktikai analízise, a Ramo-Wouldridge csoport "fulcrum" módszere és a függőségi grammatikák nyerne említést a gépi fordítás köréből. Ezek még egyelőre kísérleti stádiumban vannak. - A kétértelműségeket az ember - a géppel ellentétben - /a/ több szinten oldja meg, /b/ képzeletének kontextusával állandóan ellenőrzi a megoldást.

/Sz.Gy./

A nyelv hangalakja és jelentése. - /The sound and meaning of language/ - SHIRO HATTORI, - Foundations of Language, 1.k. 2.sz. 1965. p. 95-111.

De Saussure elgondolása alapján a nyelvi jelnek két oldala van, de mindkettő pszichikai természetű. S.R.FIRTH szerint ezt a dualizmust fenntartani nem szabad, mert akadályozza a nyelvi jelenség eredményes vizsgálatát.

BLOOMFIELD szerint is csak akkor várhatunk a nyelvi vizsgálatoktól megbízható eredményeket, ha a természettudományos szemléletmódhoz hasonlóan mechanikusan közeledünk a nyelvhez és a tartalom figyelmen kívül hagyásával a formai oldalt vizsgáljuk. A tartalomra való támaszkodás könnyen önkéntes megállapításokra ragadhatja a nyelvész kutatót.

A továbbiakban a szerző még H.GLINZ és E.BENVEMISTE formalista nézeteit ismerteti röviden, saját elgondolását közli a hangalakról és jelentéséről. Az általa helyesnek tartott nyelvvizsgálati módot a következő vonások jellemzik /csak a beszélt nyelvre vonatkoztatva/:

1. Amikor a nyelvész idegen nyelvet vizsgál, nem követheti a nyelvet tanuló gyermek megfigyelési módját, mert ezzel tulságosan elnyujtaná vizsgálatait. Szándékosan megteremtett helyzeteket használ és általánosításokat tesz néhány informátor közlése alapján a nyelv egészére.

2. A természettudományok objektív megfigyelési módjával nincs ellentétben az, hogy a nyelvész a mindenki számára hozzáférhető formán kívül nyelvi intuícijára is épít. Az utóbbi is ellenőrizhető objektív értékkel.

3. A "strukturalisták" leszűkítik a tapasztalási lehetőségeket, amikor csak a hangsort tekintik.

